

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Αρ. Πρωτ. 607 Ημερομηνία

Αθήνα, 7/04/03

Αγαπητή Κυρία Καραβία,

πληρ. 10/4/03

Τα εξωκκλήσια που προτείνονται προς επισκευή από τον Μητροπολίτη Ίμβρου και Τενέδου Κύριλλο είναι τα παρακάτω:

- 1- Άγιος Γεώργιος στο Σαβούρι. Αποκαλείται και «ο Βοδάς» επειδή θεωρούνταν προστάτης των ζευγολατών. Περιοχή χωριού Σχοινουδίου. (Παράρτημα 1)
- 2- Άγιος Δημήτριος στα Λιβρόχια. Πρώην Μετόχιο Ιεράς Μονής Αγίας Αικατερίνης Όρους Σινά. Περιοχή χωριού Αγριδίων. (Παράρτημα 2)
- 3- Άγιος Νικόλαος στο λιμάνι του χωριού Κάστρου. (Παράρτημα 3)
- 4- Μονύδριο Ταξιαρχών, τοποθεσία Μοναστήρι στα Νερίματα. Περιοχή χωριού Αγίων Θεωδώρων. (Παράρτημα 4)

Οι θέσεις των εξωκκλησιών στο νησί είναι ως εξής:

Όπως σας είπα και στην τηλεφωνική μας επικοινωνία, ο Μητροπολίτης θα χαιρόταν ιδιαίτερος εάν πραγματοποιούσατε κάποια επίσκεψη στο νησί μέσα στο καλοκαίρι. Έτσι θα μπορέσετε να διαπιστώσετε την κατάσταση ιδίως όμμασι και να επιλέξετε το εξωκκλήσι που επιθυμείτε.

Τα τηλέφωνα του ιατρού Γιώργου Ξεινού, Προέδρου της Εταιρείας Μελέτης Ίμβρου και Τενέδου, ο οποίος πραγματοποίησε την επαφή με τον Μητροπολίτη είναι:

Εργασίας: (23920) 32500 & 32222 (Ιατρικό Κέντρο Νέας Μηχανιώνας Χαλκιδικής)
Οικίας: (23960) 23609 (Βασιλικά Χαλκιδικής)
Κινητό: 6977-507884
E-Mail: ksinosg@spark.net.gr

Τα δικά μου είναι:

Εργασίας: 210- 9246013/16
Οικίας: 210-9882462
Κινητό Ελλάδας: 693-6519882

Κινητό Τουρκίας: 0090-536-8888772
E-Mail: imvriotis@hotmail.com ; imvriotis@otenet.gr

Ευχαριστώ και πάλι για το ειλικρινές ενδιαφέρον σας για την πατρίδα μου.

Με εκτίμηση

Κώστας Χριστοφορίδης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I

ΣΧΟΙΝΟΥΔΙ

277

38. Ὁ Ὁ Άγιος Γεώργιος.

Στό Καστράκι, στήν κορυφή κανονικοῦ κολουρου κώνου.

39. Ἡ Ἁγία Μαρίνα.

Στό Σαβούρι, στό Σπήλιο.

40. Ὁ Ὁ Άγιος Μάμας.

Στό Σαβούρι, στό Σπήλιο. Ἀπό τήν ἐπιγραφή στήν πρόσοψη του φαίνεται ὅτι ἀνακαινίστηκε τό 1961 καί πρόκειται γιά ξωκλήσι μετρίων διαστάσεων (6 X 4,10 X 2,80).

41. Ὁ Ὁ Άγιος Γεώργιος.

Στό Σαβούρι. Λεγόταν καί Ὁ Άγιος Γεώργιος ὁ Βοδάς καί θεωροῦνταν προστατής τῶν βοδιῶν πού ἦταν πολλά, ὅπως ἦταν καί πολλοί οἱ ζευγολάτες στήν περιοχή.

42. Ὁ Ὁ Άγιος Γεώργιος.

Στό Σαβούρι, στά Δερμονάρια. Μονόκλιτο ξωκλήσι μέ νάρθηκα - ὑπόστεγο καί μαγειρειό, μέ πέντε ἐστίες, πρᾶγμα πού δείχνει τό μέγεθος τῶν πανηγυριῶν. Γιόρταζε στίς 3 τοῦ Νοέμβρη. Πρόκειται γιά ξωκλήσι μεγάλων διαστάσεων (8,50 X 5 X 4,20). Τό ἀρχικό ὕψος τοῦ ξωκλησίου ἦταν μικρότερο, ἀλλά ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν ὑστέρων τό ἀνέδασαν.

43. Ἡ Ἁγία Κυριακή.

Στό Σαβούρι, στή Σκυάρα. Ξωκλήσι μετρίων διαστάσεων (6,50 X 4,40 X 2).

44. Ἡ Παναγία.

Στόν Πύργο, στή Γερακιά. Πιθανότατα χτισμένη ἐπάνω σέ ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ. Ἡ ὑπόθεση βασίζεται στήν πληθώρα τεμαχίων κιόνων, κιονοκράνων καί ἄλλων μαρμάρινων τεμαχίων. Πρόκειται γιά ξωκλήσι μετρίων διαστάσεων (6,90 X 5,10 X 3).

Ο Άγιος Γεώργιος στα Δερμονάρια, Σαδούρι, 1994.

Η Άγια Κυριακή, στο Σαδούρι, 1996.

Ἀλεξανδρείας ὑπὲρ τῶν Τούρκων τῆς ἐποχῆς, φοβήθηκε ὁ ἡγούμενος τοῦ Ἀγίου Δημητρίου μὴ μαρτυροῦσε τὸ μυστικὸ τῆς ὑποθέσεως Σπηλιᾶς καὶ διέταξε νὰ κόψουν τὸ ἓνα πλατάνι. Ἀλήθεια τὸ ἀπὸ πάνω δένδρο εἶναι νεότερο καὶ μικρότερο σὲ ἡλικία κατὰ πολὺ, ὥστε νὰ δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωση ὅτι σπάρθηκε πολὺ ἀργότερα ἢ ὅτι εἶναι “παιδί” τοῦ μεγάλου, ἐνῶ ὁ ἴδιος πληροφοριοδότης μᾶς λέγει ὅτι ἀργότερα ὅταν “σύχασαν τὰ πράγματα, μετὰ τὸ 1923 δηλαδή, ὁ γιατρός ὁ Βρουζος ἔσπειρε καὶ τὸ ἄλλο πλατάνι καὶ δημιούργησαν κάποια ἱστορία γιὰ νὰ καλύψουν τὴν πραγματική”. Τίς θρύσες ὅμως δὲν τίς ἄγγιξαν, γιατί θὰ χάνανε τὸ νερό. Στόν χάλακα εὐκολα χάνεται τὸ νερό καὶ δὲν τὸ ξαναβρίσκεις.

Τώρα, κατὰ πόσον μέσα σ' αὐτὴ τὴν πραγματικότητα εἰσχώρησε καὶ ὁ μῦθος τοῦτο μᾶς εἶναι ἄγνωστο. Ὅπωςδήποτε ὑπάρχει φαντασία πολλή καὶ ἐδῶ. Τὸ γεγονός ὅμως εἶναι ὅτι τὰ πρόσωπα πού ἀναφέρονται παραπάνω ὑπῆρξαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ ἀείμνητος Παπανέστης (ὁ περίφημος γιὰ τὸ νησί καὶ τ' Ἀγρίδιᾶ λόγιος Ἀρχιμανδρίτης Ἀνέστης), γνωστός σ' ὅλη τὴν Ἰμβρο καὶ ἐγγράμματος γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ πολὺ, ἀπόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ὁ ὁποῖος ἔδρασε παρὰ τὸ γῆρας του σάν Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος στό νησί καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ κανονικοῦ Ἐπισκόπου τῆς νήσου Ἰακώβου Παπαπαΐσιου, ὅταν ὁ τελευταῖος δὲν μπορούσε νὰ μεταβεῖ στὴν ἔδρα του. Αὐτός, κατὰ τίς ἀνωτέρω μαρτυρίες, ἐξήγησε τὸ μυστήριό καὶ τὰ φαινόμενα τῆς Σπηλιᾶς στοὺς νεότερους του γιὰ νὰ μὴ πεθάνει ἡ ἱστορία!

Γιὰ νὰ κατακλείσουμε ὅμως μέ τὴν Σπηλιά καὶ τὴν ἀδικοχαμένη Ἀγία Μαρίνα μας ἀναφέρουμε ὅτι, κατὰ μιά παράδοση, ἀνακαινίστηκε γύρω στὰ 1825, πράγμα πού σημαίνει ὅτι ἦταν πολὺ παλιότερη. Ἀλλωστε καὶ σέ μένα τότε στὰ παιδικά μου μάτια ἔμεινε ἡ ἐντύπωση ἐνός πολὺ παλιοῦ ξωκλησίου. Πάντως, ὅπως προαναφέραμε, ἐκεῖ ἦταν θαρρεῖς κρυμμένη ἡ Ἀγία Μαρίνα καὶ παραμόνευε ἀπὸ κεῖ ἴσια κάτω τὴ θάλασσα, παρακάμπτοντας τὴν Σαμοθράκη καὶ τὸ Ἀγιον Ὄρος. Τὸ καζίνο τοῦ Χάδου καὶ τὸ μετέπειτα ξευχικό του κέντρο (τὸ ὑποτυπῶδες ξενοδοχεῖο), πού περίμενε ν' ἀνοίξει τὴν αὐλαία του κάθε καλοκαίρι στοὺς πολλοὺς ντόπιους καὶ ξένους θαμῶνες του, τοὺς θαυμαστές τῆς θάλασσας καὶ τοῦ δουνου, δορειοαιγαιοπελαγίτες καὶ Πολίτες συνάμα, πού μαζί τους ἔφερναν καὶ τοὺς χρωματισμούς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ποτὲ δὲν τόλμησαν ἢ μᾶλλον δὲν μπόρεσαν νὰ ἐπισκιάσουν τὴν Ἀγία Μαρίνα, πού πολλές φορές “δὲν ἔβλεπε μέ καλὸ μάτι τὸν ψευτομοντερινισμό καὶ τὴν πρόοδο τῶν πελατῶν” τοῦ Νικόλα Χάδου καὶ τῆς γυναίκας του Μαρίκας²⁶.

17. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος - Μετόχι τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης Σινᾶ.

Ἀσχολούμενος μέ τὴν ἐξιστόρηση τοῦ ξωκλησίου αὐτοῦ σήμερα, διερωτῶμαι τί μπορῶ νὰ ἀναφέρω γιὰ δαῦτο χωρὶς νὰ ἐπαναλάβω γιὰ τὰ Λιβερόγια αὐτὰ πού

26. Χρήστου Βρανᾶ, Οἱ καλές καὶ οἱ κακές στιγμές τοῦ “Νάσου”, Ἰμβριώτικα III (Ἰούνιος 1985) 12, σ. 157.

Στό πανηγύρι του μετοχίου του Αγίου Δημητρίου, στα Λιθόγεια, 1928.

Παλαιά φωτογραφία στήν Ίμβρο με τίς χαρακτηριστικές ένδυμασίες τῶν Ἰμβρίων, ντουλάκια καί τσερβοῦλια. Στόν Ἅγιο Δημήτριο στά Λιθόροχια, 1930.

έγραφα στ' "Αγρίδια, ή αετοφωλιά της "Ιμβρου", Κατερίνη, Έπέκταση 1995, σσ. 29 - 35. Η απάντηση έρχεται από μόνη της, γιατί δυστυχώς δέν διαθέτω πολλά στοιχεία από την γραπτή και άγραφη παράδοσή μας, δηλαδή θέλοντας και μή θά επαναλάβω τά ίδια.

Καί είναι αλήθεια ότι τότε, στο προαναφερθέν έργο μας, γράψαμε πολλά για τό ξωκλήσι του 'Αγίου Δημητρίου και την περιοχή Λιθρόχια, σέ συνάρτηση μέ την Σπηλιά, πλην όμως άς μάς έπιτραπεί και πάλι νά αναφέρουμε την υπόθεση της Σόφης Ν.- Παπαγεωργίου²⁷ ότι " κάτω από τά σημερινά κτίρια, έστω κι' άν είναι χαλάσματα, αναμφίδολα ύπήρχαν έδω (στά Λιθρόχια) στην αρχαιότητα, θρισκόταν ένα ιερό του Έρμη. Τά ιερά είναι προφανώς συγγενή μέ τά Σαμοθρακικά".

Τά παραπάνω είναι επιβεβαίωση και του Conze πού κατάφερε νά αποδείξει την ύπαρξη ενός παλιού τέμπλου κοντά στο μοναστήρι του 'Αγίου Δημητρίου, όπου δρέθηκαν τοιχώματα μέ άσπρο μάρμαρο μέ επιγραφές, πράγμα τό όποιο επιβεβαιώνεται και από τον Νικηφόρο Γλυκά, πού μάλιστα συμπληρώνει ότι τά εύρήματα του τέμπλου φέρουν σημάδια σεισμού²⁸. Πάντως οί εικάσιες ότι επί Νικηφόρου Γλυκά, κατά τίς ανασκαφές πού επιχειρήθηκαν, δρέθηκαν "πολλά αρχαία πράγματα, αλλά έπειδή δέν μπορούσαν νά ιδρύσουν μουσείο τά κουκούλωσαν", είναι μάλλον μυθώδεις και στερούνται σοδαρότητος²⁹.

Τό μόνο πού μπορούμε νά υποθέσουμε μετά δεβαιότητος είναι τό γεγονός ότι τό ξωκλήσι του 'Αγίου Δημητρίου είναι χτισμένο πάνω σέ παλιό ειδωλολατρικό ναό και δη του Έρμη³⁰ και ότι τά Λιθρόχια, δηλαδή ή περιοχή, μάλλον είναι ένα από τά "μητρικά χωριά" των σημερινών 'Αγριδίων, μία και τό δουνό έχει τό ίδιο όνομα και ό 'Αγιος Δημήτριος είναι ό πολιούχος του. Πάντως ένα είναι τό δέδοιο, ότι ή περιοχή ήταν ιδανική για οικισμό μία και τό νερό είναι άφθονο, ύπάρχει καλλιεργήσιμη γή και δέν φαίνεται εύκολα από τή θάλασσα, δύσκολη λεία των πειρατών και κουρσάρων, άν και απέχει ό τόπος μισή ώρα μόνο μέ σιγανό δήμα από τό ακρογιάλι. Η θέα είναι πανοραμική. 'Απέναντι φάρος ή Σαμοθράκη. 'Αριστερά είναι ό Τσουκαλάδος, άλλη πράσινη και έφορη περιοχή των 'Αγριδίων, γεμάτη νερά και γόνιμο έδαφος για παντοειδή καλλιέργεια. Τό ίδιο και μέ τή γειτονική Χοδόλα, ένω δεξιά της είναι ή Κοχλίθρα και από πάνω φαίνονται οί απότομοι γκρεμοί μέχρι και τό Μουρτάρι³¹.

Μ' αυτό τό σκεπτικό μπορούμε νά υποθέσουμε ότι τό ξωκλήσι ήταν έφημεριακός ναός ή ένοριακός και τό ότι έχει καθαγιασμένη την 'Αγία Τράπεζά του δέν

27. "Ιμβρος, Αθήνα 1994, σ. 113.

28. Eugen Oberhammer, "Ιστορικο-γεωγραφική μελέτη, 'Ιμβριώτικα XI (Σεπτέμβριος- Δεκέμβριος 1992) 41-42, σ. 763.

29. Παναγιώτη Καλαϊτζή, Τό Φραγκοπανάγυρο και τό Φραγκοπήδημα στην "Ιμβρο, 'Ιμβριώτικα VI (Ιούνιος 1987) 20, σ. 317.

30. Κώστα Ξεινοϋ, Λαογραφία της "Ιμβρου, τομ. 1, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 178.

31. Μαίρη Δημνιοϋ-Τριανταφύλλου, έργ. μν.

είναι αναγκαστική μαρτυρία ότι υπήρξε εκεί χωριό, άφου ήταν μοναστήρι, μετόχι, και λειτουργούσε τακτικά, έξ ου και ή καθαγιασμένη Άγία Τράπεζα του μονυδρίου. Άλλωστε τά Λιθρόγια και σάν ξωμεριά, κοντά στό χωριό, αλλά και πλούσια σέ νερό και χῶμα γόνιμο, είχαν πολλούς ένορίτες, μεταξύ τών όποιων τούς Λημνιούς, τούς Καμπούρηδες, τούς Μπακάληδες, τούς Άργυρούς, τούς Μαγνάρηδες, τούς Μακρήςδες κ.λπ.

Λέγεται ακόμα, ότι τό μετόχι του Άγίου Δημητρίου στά Λιθρόγια δώρησε κτήματα στην κοινότητα Άγριδίων και τούς Άγριδιανούς και συγκεκριμένα πρόκειται για την Σπηλιά. Και γιατί όχι, άφου και τό αντίθετο πολλές φορές συνέθηκε, ένω τά Άγρίδια φτωχά σέ χῶμα είχαν ανάγκη καλλιεργήσιμης γῆς. Ο Άγιος Δημήτριος είχε πολλά και καλά κτήματα και μάλιστα λόγω σεισμού και έξ αίτίας σειστρος, δηλαδή κατολίσθησης του έδάφους, κατέθηκε κοντά στή θάλασσα, περιοχή άποκομμένη καταφάνερα και μέ γυμνό μάτι από τό ύψωμα της Σπηλιάς.

Λέγεται ακόμα ότι τό μετόχι και ό Άγιος Δημήτριος έπαιξαν κάποιο ρόλο στην έθνική παλιγγενεσία του τόπου και ότι για τόν σκοπό αυτό πούλησαν χρυσάφικά και τιμαλφή για την ένίσχυση του άγώνα. Κι αν ακόμα τό ξωκλήσι δέν έχει ιστορία 1.600 χρόνων, όπως φημιολογείται, ή ότι τάχα για πρώτη φορά έδω άκούστηκε ό χριστιανικός λόγος³², τό βέδαιο είναι ότι ό Άγιος Δημήτριος έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο για τούς Άγριδιανούς και την Ίμβρο γενικότερα, γιατί έχουμε μαρτυρίες ότι έδω καλλιεργήθηκαν και τά γράμματα. Τά παραπάνω δγαίνουν από τό λόγο (προσφώνηση) του ήγουμένου στον Μητροπολίτη Νικηφόρο Γλυκά, όταν θέλησε νά αναφερθει "στην εκπαιδευτική παράδοση του μετοχίου και στον άγώνα για τό δίκαιο του χειμαζόμενου έθνους"³³.

Λέγεται μάλιστα ότι παλιότερα στό μετόχι αυτό μόναζαν καλόγεροι, δόκιμοι και διακονάριοι (έντελούντες διακονία), αυτοί που υπηρετούσαν σάν παραγοί, αλλά μάθαιναν και γράμματα. Αυτό τό "στέκι", κατά κάποιο τρόπο, δοήθηκε την Έπανάσταση του 1821, αλλά "έν πάση μυστικότητι διά λόγους ευνοήτους". Σχετικό μέ τίς διαδόσεις αυτές είναι και τό γεγονός της προδοσίας του Φραγκολεβαντίνου Σμυρνιού, που σάν κατάσκοπος έφτασε νά ασχοληθει και μέ τό μοναστήρι αυτό του Άγίου Δημητρίου, μετόχι της Αγίας Αικατερίνης του Σινά. Τοῦτος ό Σμυρνιός έδρασε όντως εις βάρος του έλληνικού στόλου, κατά τά έτη 1912 - 1918, και συνεργαζόταν μέ τό Ίταλικό Προξενείο Άλεξάνδρειας και ύπάρχει όλόκληρο πρόδλημα άδικης ύποψίας του στρατιωτικού διοικητή της Ίμβρου Παντελή Χόρν έναντίον των Αϊ-Θεοδωρητών, από τούς όποιους όμως άργότερα ζήτησε επίσημα συγγνώμη, όταν διαπιστώθηκε ή αλήθεια και ύπάρχει επίσημο γράμμα για την ύπόθεση αυτή³⁴.

32. Παναγιώτη Καλαϊτζή, έργ. μν., σ. 318.

33. Αυτόθι, Ίμβριώτικα VI (Σεπτέμβριος 1987) 21, σ. 337.

34. Του ίδιου, έργ. μν., Ίμβριώτικα I (Δεκέμβριος 1982) 2, σσ. 30 - 1.

*Όργανοπαίχτες στο γάμο του Νικ. Ζούνη, Άγριδια, 1962.
Παίζουν ο Θανάσης Ρεξίνης τρομπέτα, ο Μπανάγος σαντούρι
και βιολί παίζουν οι άδελφοί Πρίγγον.*

Ἐξ ὅλων τούτων φαίνεται ὅτι τό μονύδριο εἶχε λαμπρό παρελθόν, γιατί σχετικὰ μέ τόν Ἅγιο Δημήτριο ἔχουμε τό ἔθιμο τοῦ φραγκοπανάγουρου πού σχετιζόταν μέ τό γειτονικό Φραγκοπήδημα. Ἡ παράδοση λέγει ὅτι τό ξωκλήσι, γύρω στά 1923, ἦταν ἀπό τά πιό φημισμένα στό νησί καί εἶχε σχέση μέ τό θαῦμα νά σωθεῖ ἀπό κλέφτες - πειρατές, πού εἶχαν σκοπό νά κλέψουν τίς εἰκόνες του καί τά πολλά καί βαρύτερα ἀφιερώματά του. Τοῦτο ἐπιχειρήθηκε νύχτα, ἀλλά ἐξ αἰτίας θαύματος σώθηκε τό μοναστήρι. Οἱ κλέφτες ἀπό τό γιαλό καί μόλις ἔκαναν γιά τό μοναστήρι βρῆκαν κάποιο γέρο, πιθανόν καλόγερο, πού ψάρευε ἤ τόν πίτροπα τῆς ἐκκλησίας, πού ψάρευε μέ λαμποφάναρο ἤ κοκᾶ, ὁ ὁποῖος τούς πλάνεψε, ὅταν κατάλαβε τίς διαθέσεις τους, καί ἀντί νά τούς ὁδηγήσει στόν Ἅγιο Δημήτριο, τούς ἔπνιξε στό Φραγκοπήδημα. Ἀπό τό γεγονός τοῦτο πήρε τήν ὀνομασία του ὁ κακότοπος αὐτός, ἐνῶ τό συμβάν ἐγινε πανηγύρι καί γινόταν μεγάλο νταβατοῦρι καί ἐφραινόταν ὅλος ὁ κόσμος, οἱ δέ γιορτές κρατοῦσαν δύο - τρεῖς μέρες, ἀφοῦ τό ξεφάντωμα ἄρχιζε ἀπό τήν παραμονή.

Πρίν ἀκούσουμε ὅμως γιά τά νεότερα σχετικά τοῦ πανηγυριοῦ αὐτοῦ, ἀπό τόν Παναγιώτη Καλαϊτζή, ὅς ἀκούσουμε τά παρακάτω ἀπό τό στόμα δύο παλαιῶν μας συγχωριανῶν: "Μιά φουρά, πρίν πουλλά χρόνια, ζντ' Ἰμπρου χτυπήσαν Φραγκουκουρσάρ, ἀράξαν' τοῦ καϊκ' στοῦ Μουρτάρ' κι' τοῦ ταμπανῶσαν ἴσια γιά ντουν Ἀϊ-Δημήτρη, στά Λιδρόχια. Ἦνταν ἀργά, μοῦχρα. Σιά ντ' Βίγλα κουντά χάσαν' τοῦ μουνουπάτ', ξουριάσαν μέσ' τοῦ ρουμάν'. Εἶχαν μαλλιουγδαρτεῖ μέσ' στ' ἀρκουδατιές κι' τά κλαδιά. Ἐνας πατσαδόθκη γιά τά γιρὰ κι' καθῆσαν' νά ντοῦν δγάλ' τ' ἀγκάθ'. Ξικ' νοῦν, ἀλλά πού νά πᾶν. Δέν βλέπαν' τά μ' στάκια στ', πίσσα τοῦ σκουτάδ'. Ξιρουξ' τήκαν' λίγου, μουρμουρήσαν' κι' δαστιόντουντας ἀπ' τά ζουνάρια, ξιμιτήσαν' πιό παραπάν' στοῦ γυμνό μέρους. Τότι εἶδαν ἕνα γέρου νά τσ' παρατηρεῖ ἀποῦ μακριά μ' ἕνα φαναροῦδ' στοῦ χέρ'. Ἀπουφασίσαν' νά ντοῦ πλησιάσ', ἀλλά μιτανοιῶσαν' γιατί εἶδαν φῶς στοῦ κεφάλι τ', τσ' πήγε μπές μπουτσιούκ. Ἀγριουνουμ' στίκαν, κουντουσταθῆκαν, πιριμέναν' ἀπ' λουγιά. ὅπους κι' ἐγινε. Σά ντούς εἶδι ἡ γέρους νά χάν' τά πασχάλια τσ', ρουτᾶ ποιοί εἶνι κι' πού πᾶν; Αὐτοῖ ξιρουκαταπῆκαν' κι' εἶπαν' ὅτι εἶνι Χιῶτις ναυτικοί, ὅτι στ' Αἰουνόρους κουντά εἶχαν τρικυμία μιγάλ' κι' θαλασουπνιγήκαν', ἀναγκαστήκαν νά πιτάξ' τοῦ ἱπόρευμα στ' θάλασσα γιά νά γλυτώσ' κι' ὅτι τάξαν στόν Ἀϊ-Νικόλα στοῦ Μουρτάρ' κι' ζητοῦν νά δῶς τόν Ἀϊ-Δημήτρη στά Λιδρόχια ἀποῦ μσό λαγίν' λάδ' κι' θέλ' τώρα νά τσ' τοῦ πᾶν', κι' ὅτι μιτά προνουρίζ' ντι γιά ντ' Γκαλλίπουλ' νά φουρτῶσ' σιμιγδάλ'. Ἡ γέρους αὐτός ἦνταν ἡ Γιαῖ-Δημήτρης', δέν ντ' ἄχαπι τά λιγόμενα. Τσ', λέει, «Οὐραῖα, ἀκλουθαῖ, μή ξιστρατεῖτι πουθινά». Ἡ γέρους μί τοῦ φαναροῦδ' μπρουστά, ἀλλά σί ἀπόστασ', δέ τσ' ἄφνι νά ντοῦ ζγῶσ' οἱ Φράγκ' πακλουθοῦσαν. ντοῦν μπατσαδουμένου ντοῦν εἶχαν ζτ' μέσ', νά μή ντοῦ χάσ' κι' ἴσια γιά ντή Μπλακοῦδα, κουντά στοῦ Κακό Διάδα. Ἡ παραβλιπός ἀκλουθοῦσι, ἀλλά μί βαριά καρδιά. Λέγ στ' ἄλλ' π' δέ βλέπ', π' ντουφαίνιτι ὅτι τοῦ εἰκόνιασμα αὐτό θά τοῦ πληρῶσ' ἀκριβά. Αὐτοῖ

ἄρχισαν νά κλαῖνε σάν τά μωρά τά παιδιά. Γιά ἄρκετά χρόνια εἶχε νά ἀκουστεῖ πιά κλεψιᾶ. Καί τά «κλεφτόσουγα» ἀκόμη συγκινήθηκαν.

Ὅταν τόν εἶδαν οἱ «παναγυριῶτες» νά κατεβαίνει, στό μονοπάτι, καβάλα στό γαῖδοῦρι, ἐνῶ οἱ πρόκριτοι ἦταν ὅλο ὑπερηφάνεια καβάλα στά μουλάρια καί ἀλόγατα, μέ τούς φανταχτεροῦς σελτέδες, τόν παρομοίασαν τότε τόν δεσπότη, μέ τόν Μεσία «ἐπὶ πώλου ὄνου». Κάτι γριουῦλες, γέροι καί παιδιά, γονατιστοί ζητοῦσαν νά τοῦ φιλήσουν τό χέρι.

Ὁ ἡγούμενος, προσφωνώντας τον, ἀναφέρθηκε στήν ἐκπαιδευτική παράδοση τοῦ μετοchioῦ καί στόν ἀγῶνα γιά τό δίκαιο τοῦ χειμαζομένου ἔθνους καί τόν καλοῦσε νά εὐλογήσει τό ἔργο αὐτό καί νά προσευχηθεῖ γιά τήν ἄνωθεν ἐνίσχυση.

.....

Στή λαμπρή ὑποδοχή, πού γίνονταν μόνο σέ ἐθνικούς ἥρωες, πολύ θεήθηκε ἡ ὁμάδα τῶν δοκίμων, τῶν ἐργατῶν - μαθητῶν, οἱ ὅποιοι δούλευαν ἐκεῖ γιά ἓνα κομμάτι ψωμί, γιά νά μαθαίνουν γράμματα δωρεάν ἀπό τούς καλόγερους. Ἄλλοι δούλευαν στά κτήματα καί ἄλλοι μέσα στό μετόχι, ἔκαμαν τή λεγόμενη «διακο-νία», γιά νά μάθουν μιά ψωροτέχνη καί λίγα κολλυδογράμματα. Πολλές φορές ἐξαριτόταν ἀπό τήν καλωσύνη καί τήν μόρφωση τοῦ καλόγερου. Ἄν ἦταν καλός, πολύ γραμματισμένος, μάθαιναν πολλά γράμματα, ἂν πάλι ἦταν τεμπέλης ἢ ἤξερε μόνο τά στοιχειώδη, τότε δέν γινόταν καλή δουλειά. Ἀναγκάζονταν νά πᾶνε σ' ἄλλο μετόχι καί πολλές φορές ἔξω ἀπό τό νησί, γιά περισσότερα. Τότε γιά σχολικά βιβλία εἶχαν τά λειτουργικά - ἐκκλησιαστικά βιβλία. Ἀπ' ἐκεῖ μαθαίναν τά λεγόμενα κολλυδογράμματα. Αὐτοί οἱ δόκιμοι, ὅταν ἔμαθαν, ὅτι στή γιορτή τοῦ Ἁγίου Δημητρίου θά παρευρισκόταν ὁ Μητροπολίτης καί ὅτι θά μιλοῦσε γιά τήν ἵδρυση σχολαρχείου στή χώρα τοῦ νησιοῦ, ἔτσι τήν λέγανε τότε τήν πρωτεύουσα, ἦταν ὅλο χαρά. Ὁ ἐνθουσιασμός τους δέν περιγράφονταν.

Ἀρχισαν νά πλάθουν ὄνειρα γιά τό μέλλον, διότι θά γλύτωναν μιά καί καλή, ἀπ' τούς τυράννους, καταχραστάς καί ψευτογραμματισμένους καλόγηρους καί γραματοδιδάσκαλους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶχαν ἀκουστά ὅτι ὁ μητροπολίτης τους, ὅταν ἦταν ἀκόμα καθηγητής στή Θεολογική Σχολή Χάλκης, εἶχε φροντίσει γιά τή σύσταση φιλεκπαιδευτικῆς ἀδελφότητας στήν Πόλη, πρὸς ἐνίσχυση τῆς ἐκπαιδευτικῆς κίνησής τῆς Ἱμβρου. Αὐτή ἦταν ἓνα εἶδος ἐφορίας τῶν σχολῶν, μέ κύριο σκοπό, τή χρηματική προσφορά καί κοντά σ' αὐτό φρόντιζε καί γι' ἀποστολή διδασκάλων, γραφικῆς ὕλης, βιβλίων κ.λπ. Πρέπει κανεῖς νά αὐτοσυγκεντρωθεῖ, νά μεταφερθεῖ νοερά σέ παλιές ἐποχές, μέ ὅλες τίς τότε ἐλλείψεις καί ταλαιπωρίες σέ κάτι τέτοια, γιά νά τοὺς καταλάβει μέ τί οἴστρο πῆγαν νά βροῦν, γιά πρώτη φορά στά χρονικά τοῦ μετοchioῦ, ψιλή τριχιά γιά τό ψωμί πού θά ἔτρωγε ὁ Δεσπότης τους. Σήμερα ζοῦμε σέ τέτοια πολυτέλεια, ὥστε δέν τά καταλαβαίνουμε αὐτά. Εἴμαστε τόσο ἀχάριστοι πού δέν μᾶς συγκινεῖ τίποτα. Οἱ μαθητές αὐτοί τόν ἔκαμαν ἐθναρχική ὑποδοχή, τόν ἔψαλλαν ἓνα μελωδικό «πολυχρονισμό», εἶχαν πάει τόσο μακριά νά τόν παραλάβουν καί ἀψηφοῦσαν στό μονοπάτι τά γρατσουνίσματα ἀπ' τά κλαδιά.

Ἄπ' ὅλα αὐτά εἶχε συγκινηθεῖ πολύ ὁ Δεσπότης, ὥστε στήν προσφώνηση μέσα στόν Ἅγιο, πρὶν τὸ μεγάλο ἑσπερινό, δέν ἤθελε ν' ἀνέβει στόν θρόνο. Στάθηκε μόνο στοῦ πρώτου σκαλοπάτι πού ἦταν ἓνα κομμάτι ἀρχαῖο μάρμαρο. Τούς κοίταξε ὅλους γιά πολύ ὥρα ἀμίλητος. Τότε, γιά νά δώσει τέρμα στήν ἀμηχανία, ἐπενέθηκε ἓνας χριστιανός καί λέγει «κουράγιο, Δεσπότη, καί ἔχουμε ἄλλα πιό φοβερά μυστήρια». Κανείς δέν κατάλαβε τίποτε. Μόνο ὁ καλόγερος ἤξερε τί ἔλεγε. Μὲ τὰ πολλά συνῆλθε ὁ μητροπολίτης, ἔκανε τήν ἀντιφώνηση, μίλησε γιά εὐσέβεια τῶν Ἀγριδιανῶν, προσήλωσε στά πάτρια τους, γιά τήν ἐξωτική περιοχή στά Λιθόρυχια, γιά τήν ἀγρόμπελο κατά τήν ἀνοιξη, τὰ χαμόκλαδα, τὰ πουλιά, τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα πού εἶναι μισοχωμένα, γιά τή θάλασσα πιό κάτω, γιά τήν μεγαλοπρεπῆ στάση τῆς ἀντικρινῆς Σαμοθράκης μέ τὰ πανύψηλα δουνά, γιά τήν ἡρωϊκή στάση της, μετά ἄφησε ἓνα βαρὺ ἀναστεναγμόν, ἓνα πικρὸ δλέμμα τριγύρω καί τερμάτισε τὸ λόγο ἀπότομα.

Μετά τὸν ἑσπερινὸ ἀκολούθησε τὸ φαῖ στόν «ὄντᾶ». Κουδέντιασαν γιά πολλὰ καί διάφορα καί ἔκαναν δόλτα στά κοντινά κτήματα. Ἀργὰ τὴ νύχτα, ἄρχισε ἡ παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καί ἐνῶ στοῦ ἀναλόγιου οἱ μαθητές διάβαζαν τὸν παρακλητικὸ κανόνα, ὁ καλόγερος θρῖσκει εὐκαιρία, παίρνει τὸ πετραχήλι του καί τὸ ὠμόφορο τοῦ Δεσπότη καί τὸν γενεὺε νά ἀκολουθήσει. Κατευθύνονται στοῦ περιδόλι, πρὸς ἓνα τάφο καλοφτιαγμένο. Ξαφνικά ὁ καλόγερος λοξοδρομεῖ καί τραβᾷ τὸ Δεσπότη πρὸς ἓνα σταυρὸ ξύλινο καί πρόχειρα θαλμένο καί λέγει «βάλε τὸ ὠμόφορό σου, Δεσπότη, καί διάβαζε». Ὁ Μητροπολίτης τὰ ἔχασε, διότι ἀρχικά νόμισε, ὅτι εἶχε παρακληθεῖ νά τελέσει κανένα τρισάγιο γιά κανένα ἰδρυτὴ, ἀνακαινιστὴ, ἡγούμενο ἢ τέλος κανένα συγγενὴ τοῦ καλόγερου. Δέν ἤξερε τί νά πρωτοῦποθέσει καί στάθηκε γιά μιὰ στιγμή. Ὁ καλόγερος τὰ περίμενε ὅλα αὐτά, κλίνει κάτω, διώχνει τὸ νωπὸ χῶμα, σηκώνει μιὰ μικρὴ πλάκα, τὴ στήνει, καί λέγει, «ἀγίασον Δέσποτα». Χωρὶς νά δώσει χρόνο νά διαδαστοῦν τὰ χαραγμένα γράμματα τῆς πλάκας, βάζει τὸ πετραχήλι του διαστικά καί ἀρχίζει ψαλμωδικὰ τήν ἐπιμνημόσυνη τελετὴ. Φαίνεται ὅτι ὁ καλόγερος ἤθελε νά κρατήσει μυστικά ἀπὸ τοὺς πρόκριτους πού ἔπιναν τὴ στιγμή αὐτὴ στόν ὄντᾶ, ἀλλὰ καί ἀπὸ τοὺς πανηγυριώτας καί τοὺς δουλευτάδες μαθητές τοῦ μετοχίου. Στὸ μεταξύ δοῖκε τὴν εὐκαιρία ὁ ἱεράρχης καί διάβασε τὰ μισοχαραγμένα καί μισοσβησμένα γράμματα, ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΣ ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΕΛΗΣ +1823, Καρύταινα. Ὅταν τὰ διάβασε ὅλα αὐτά ὁ Δεσπότης, τᾶχασε, βουβάθηκε, δέν ἤξερε νά κλάψει, γιά νά γελάσει. Μετά πολλά συνῆλθε, εὐλόγησε τὴν πλάκα, εἶπε «μεγάλα καί θαυμαστά τὰ ἔργα Σου, Κύριε», φίλησε τὸν καλόγερό καί τέλεσε τὸ τρισάγιο. Τὰ γράμματα αὐτά τὰ χάραξε στήν ψυχὴ του γιά νά τὰ διαβάξει στήν Ἁγία πρόθεση. Μετά ἀπὸ χρόνια εἶχαν μεταφερθεῖ τὰ κόκκαλα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ.

Μετά τὰ μεσάνυχτα στὴ λειτουργία ὁ Δεσπότης φαινόταν πολὺ χαρούμενος. Στόν ὄρθρο τὰ πολλὰ τὰ ἔψελνε ἐκεῖνος. Μόνον ὁ καλόγερος ἐννοοῦσε τὴ χαρὰ του. Τὴν ἐπαύριο εἶχε μιὰ τέτοια λιακάδα, σάν καλοκαιρινὴ μέρα ἦταν. Τὸ ἔκμε-

ταλλεύτηκαν και πήγαν εκδρομή, οί πολλοί στήν Πλακούδα μέ τά πόδια. Έκεῖ ντόπιοι ἐξήγησαν πῶς ἔγινε ἡ πειρατεία καί πῶς ἔπесαν στή θάλασσα οί Φράγκοι. Μάλιστα οί μαθητές ἔκαμαν ἀναπαράσταση καί πηδοῦσαν εἰκονικά καί κοροΐδευαν τούς Βενετούς καί τό βασιλείό τους. Γι' αὐτούς ὑπάρχει καί ὁλόκληρο τραγοῦδι. Ἡ λαϊκή μνήμη μόνο λίγους στίχους διέσωσε³⁶.

Παρ' ὅλο δέ πού καταντήσαμε σχολαστικοί μέ τό ξωκλήσι μας αὐτό, ἐπιθυμοῦμε νά παραθέσουμε ἀκόμα ἓνα γραφτό τοῦ μ. δάσκαλου, τοῦ Κώστα Ξεινοῦ, πού μπορεῖ κάτι νά προσθέσει στή διαφώτισή μας περί Ἀγίου Δημητρίου στά Λιθόρχια:

“Ἦταν ἡ ἐποχή τοῦ Μεσαίωνα. Τά χρόνια πού τό Αἰγαῖο ἦταν ξέφραγο ἀμπέλι κι ὁ καθένας ἔμπαινε καί τρυγοῦσε χωρίς νά λογαριάσει τόν νοικοκύρη. Κάθε τόσο καράδια μέ μελαπούς φονιάδες ἀπό τά παράλια τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς καί ξανθούς διαδόλους ἀπό τή Φραγκιά ἔρχονταν καί ρήμαζαν τήν Ἱμβρο ὅπως καί τ' ἄλλα νησιά. Ὁ πληθυσμός τοῦ νησιοῦ εἶχε τρομοκρατηθεῖ καί ἀποφάσισε νά μετοικήσει καί νά ἐγκατασταθεῖ στό ἐσωτερικό. Μόνο τό Γλυκύ καί τό Κάστρσ ἔμειναν ψηλά στίς βίγλες τους ἀπ' ὅπου ὁμως μποροῦσαν νά κατοπτεύουν τή θάλασσα ὡς πέρα μακριά, ὡς τή Σαμοθράκη, καί νά λαδαίνουν τά μέτρα τους σ' ὦρα κινδύνου.

Τότε ἦταν πού ὁ δεσπότης καί οί προύχοντες τοῦ νησιοῦ ἀποφάσισαν νά μεταφέρουν τά τιμαλφῆ τῶν ἐκκλησιῶν καί ὅ,τι πολύτιμο εἶχαν νά τά ἀσφαλίσουν στό μικρό μοναστήρι τοῦ Ἀἱ Δημήτρη. Ἔβαλαν κι ἀνθρώπους νά τά φυλάγουν.

Ἦρθε καιρός κι ἐκεῖνο πού φοβόνταν ἔγινε. Μιά αὐγή τρία κουρσάρικα καράδια φάνηκαν νά ἔρχονται δυτικά ἀπ' τό Μάρμαρο, κοντά στό ἀκρωτήρι τῆς Ἀριζώνης. Οἱ κάτοικοι μόλις τά εἶδαν πήραν μαζί τους ὅ,τι μποροῦσαν νά σηκώσουν, ὅ,τι καλύτερο εἶχαν, καί πήραν τά δουνά. Τά καράδια φουντάρησαν στό μικρό λιμάνι τοῦ Κάστρου καί δγῆκαν στή στεριά. Πήραν παγανιά τά χωριά τοῦ μεγάλου κάμπου· δέν ἀντάμωσαν ψυχή. Ὁργισμένοι, γιατί δέν δρῆκαν κανένα, ἔσπασαν τίς πόρτες, μπῆκαν στά σπίτια καί τά ρήμαξαν, πήραν ὅ,τι ἦθραν καί φυσικά μπόλικο κρασί. Ἀρπαξαν κι ὅσα ζωντανά βρέθηκαν μπροστά τους καί κατέδρῆκαν στό Κάστρο. Τρεῖς μέρες ἔτρωγαν καί γλεντοῦσαν. Οἱ νησιῶτες τούς παρακολουθοῦσαν ἀπό τίς κορφές.

Κάποτε ἀποφάσισαν νά φύγουν. Τά δύο καῖκια σήκωσαν ἄγκυρα κι ἀνοίχτηκαν στό πέλαγο γιά τή Σαμοθράκη. Τό τρίτο μ' ἓναν Μαλτέζο καπετάνιο, σωστό θεριό, ξενυχτισμένο καί τύφλα στό μεθύσι. Κοιμόνταν ὡς τό γιόμα καί τό τσοῦρμο του τόν περιέμενε νά ξυπνήσει γιά νά φύγουν κι αὐτοί.

Τότε ἓνα ντόπιο κάθαρμα, ἓνας κοσμογυρισμένος Ἰησουῖτης, πού ἔκανε καί τόν ντραγουμάνο, ὅταν ἔρχονταν Φράγκοι στό νησί κατέδρῆκε στό λιμάνι καί τούς ἀντάμωσε.

36. Αὐτόθι, σσ. 361 - 2.

– Αυτό κι αυτό, τούς είπε. Ἐγώ ξέρω πού ἔχουν κρυμμένους τούς θησαυρούς οἱ νησιώτες, ἂν μέ ὑποσχεθεῖτε νά μέ δγάλετε μερτικό θά σᾶς τούς δείξω.

Συμφώνησαν.

– Καλά, τούς εἶπε: Ἐσεῖς θ' ἀνοιχτήτε στό πέλαγος καί θά κάνετε δόλτες, ὥσπου νά νυχτώσει νά μή μέ δοῦν. Πίσω ἀπ' τ' ἀκρωτήρι τῆς Ἀριζώνης εἶναι ἕνας μικρός γιαλός, μιά ἀμμουδερή ἀγκάλη, ἐκεῖ μπορείτε νά δγεῖτε μέ τίς δάρκες. Ἐγώ μ' ἕνα φανάρι θά σᾶς κάνω σινιάλο.

Ἐγιναν ὅλα ὅπως συμφώνησαν. Τά μεσάνυχτα μιά δάρκα μέ 15 ναῦτες δγήκαν στην στεριά. Ἀντί ὅμως τό δικό τους ἄνθρωπο ἦδραν ἕνα γέρο πού κρατοῦσε ἕνα λαδοφάναρο.

«Καλῶς τά παλικάρια» τούς εἶπε, καί ἡ φωνή του εἶχε τόση γλύκα πού οὔτε στιγμή δέν πέρασε ἀπ' τό νοῦ τους πῶς μπορούσε νά τούς εἶχαν στήσει καμιά παγίδα. «Τό ἀφεντικό», συνέχισε ὁ γέρος, «εἶναι στό μοναστήρι νά καθαρίσει μέ τούς φύλακες γιά νά γίνει πιό γρήγορα ἡ δουλειά καί ἀφήστε ἐμένα νά σᾶς ὀδηγήσω. Πάμε, λοιπόν. Πιαστήτε ὅμως καί μπήτε στή σειρά ἕνας ἕνας, γιατί τό μονοπάτι εἶναι στενό, μήν πέσει κανένας καί στακιστήτε στούς δράχους». Οἱ λύκοι ὑπάκουσαν σάν τ' ἀρνιά. Μπήκαν στή σειρά καί μπρός ὁ γέρος μέ τό φανάρι, πίσω αὐτοί προχωροῦσαν.

Ὅταν ἔφτασαν σ' ἕνα ὕψωμα τούς λέγει: «Ἐδῶ προσέξτε, εἶναι ἕνα πέραςμα, πρέπει νά πηδήξετε, γιά νά πατήσετε στήν ἄλλη μεριά. Θά περάσω πρῶτα ἐγώ καί μετά ἐσεῖς, τό νοῦ σας ὅμως!».

Ὅμως τό 'πέραςμα' δέν ἦταν μιά στενωσιά, ἀλλά ἕνα φαράγγι ὡς εἴκοσι μέτρα δαθύ, καί φάρδος ὡς τέσσερα πέντε μέτρα, καί ἀπό κάτω θάλασσα. Πέρασε πρῶτα ὁ γέρος χωρίς νά κάνει καμιά προσπάθεια, σάν νά περπατοῦσε πάνω σέ γεφύρι, ὥστερα ἕνας ἕνας πηδοῦσαν οἱ Φρᾶγγοι, ἀλλά κανένας δέν ἔφτανε στήν ἄλλη πλευρά. Ἐμεναν στό κενό, ἔπεφταν στό φαράγγι καί τούς κατάπινε ἡ θάλασσα καί κανένας δέν κατάλαβε τίποτα, γιατί κάτω βοῦίζε τό κῦμα πού ἔσπανε πάνω στοῦς δράχους.

Ὅταν κι ὁ τελευταῖος πῆγε ν' ἀνταμώσει τούς συντρόφους του, ὁ γέρος ἔφυγε καί πῆγε στό μοναστήρι. Ξύπνησε τούς φύλακας καί τούς εἶπε τά καθέκαστα καί στό τέλος: «Ὁ ντραγουμᾶνος, εἶπε, εἶναι νεκρός στόν Ἀγκώνα – ἔτσι ἔλεγαν τό μικρό ὀρμίσκο – κανένας νά μήν τόν θάψει οὔτε νά τοῦ ἀνάψει κερί».

Οἱ ἄνθρωποι πού τόν ἄκουγαν τά εἶχαν χαμένα καί πιό πολύ ἦταν σαστισμένοι, γιατί ὁ γέρος ὅση ὥρα τούς μιλοῦσε μεταμορφωνόταν καί στή θέση τοῦ γέρου μέ τό φανάρι στεκόταν ἕνα ὁμορφο παλικάρι μ' ἕνα κοντάρι στό χέρι, μέ τή λόγχη ματωμένη. Ἦθελαν κι' ἄλλο νά καταλάβουν ποιός ἦταν; Ἐπесαν στά γόνατα νά τόν προσκυνήσουν, ἀλλ' αὐτός χάθηκε ἀπό τά μάτια τους.

Ἀπό τότε ὁ τόπος τοῦτος λέγεται Ἐφραγοπήδ'μα' καί οἱ Ἀγριδιανοί ἔταξαν νά γιορτάζουν κάθε χρόνο τή μέρα αὐτή. Κάθε χρόνο ἔκαναν πανηγύρι, γιά νά τιμήσουν τόν Αἰ Δημήτρη καί νά θυμοῦνται πῶς τόν εἶδαν ζωντανό μέ τά μάτια τους.

Τό πανηγύρι αυτό έμεινε μέ τ' όνομα 'Φραγκοπανάγυρο' σέ ανάμνηση τοῦ δλέθρου τῶν Φράγκων.³⁷

Καί ἡ παράδοση μᾶς λέγει όλα τά παραπάνω, ἀλλά καί μεῖς φτάσαμε τό πανηγύρι στό ξεφάντωμά του ἔστω καί χωρίς καλόγερο. Τότε, ὅλοι οἱ γείτονες τοῦ 'Αγίου Δημητρίου ἐπεῖχαν θέση ἡγούμενων. Ἦμουν μικρό παιδί, ὅταν οἱ γονεῖς μου πήγαιναν στή μέρα τοῦ 'Αγίου Δημητρίου, στά Λιθρόχια, στίς 26 Ὀκτωβρίου. Μιά χρονιά μάλιστα λιανόδρεχε κι ὅλας καί ἦταν δύσκολο νά χωρέσουν οἱ προσκυνητές στό ξωκλήσι καί στούς παραδιπλανούς χώρους. Βλέπετε τότε ὁ κόσμος ἦταν πολὺς καί παρ' ὅλο πού γιόρταζε καί τό χωριό μέ τόν 'Αγίό του στόν Βίγλη, τά προαύλια τοῦ 'Αγίου Δημητρίου στά Λιθρόχια ἦταν ὑπερπλήρη, ἐνῶ τώρα ὅλοι οἱ Ἱμβριοι μαζί δέν μποροῦν νά γεμίσουν τό ξωκλήσι τοῦ 'Αγίου Δημητρίου στά Λιθρόχια.

Τό ἀπόγευμα μάλιστα ἐκείνης τῆς χρονιάς εἶχε μεθύσει τό Γέρο Κτσουμαλλοῦδ' καί τό κλώτσησε ἕνα ἄλογο πού κόντεψε νά τό ἀφήσει στόν τόπο! Τά θρόδια τῆς γιορτῆς οἱ χωριανοί στήνανε γλέντι στό Ὁκουμᾶ, τόν λεγόμενόν "οἰκογενειακό", ὅπου τά κρέατα ἦταν "ἀλά ρεφενέ" καί μάλιστα προσφέρονταν καί πουλερικά, ὥστε νά ἀποκαλεῖται καί "ὄρνιθοπανάγυρο"! Θυμᾶμαι ὅτι θεωρεῖτο παράλειψη σοδαρή καί δέ γινόταν ἂν δέν συνέτρεχε ἀποχρῶν λόγος, νά ἀπουσιάζει κανεῖς ἀπό τό πανηγύρι αὐτό τό "Παν - Ἀγριδιανό"!

Ἐχουμε ὅμως καί ἄλλες μαρτυρίες ἀπό ἐξ ἀκοῆς προερχόμενες ἱστορίες, ὅτι δηλαδή ἐκεῖ στή "θιμουνιά" τοῦ 'Αγίου ὑπῆρχαν πολλὰ μνήματα καί μερικά νεότερα. Λεγόταν ὅτι ἐκεῖ ἔθαπταν τούς νεκρούς, ὅταν εἶχαν κλείσει οἱ ἐκκλησίες τῆς Ἱμβρου! Πότε ἀκριβῶς δέν ξέρουμε καί μόνο εἰκασίες μποροῦμε νά κάμουμε. Κατά πᾶσαν πιθανότητα ἦταν ὅταν ἡ ἐκκλησία κηρύχθηκε σέ διαγμό, γύρω στό 1890, ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Ε', ἐξ αἰτίας τοῦ Προνομιακοῦ ζητήματος³⁸. Τί σημαίνει ὅμως ἡ ὑποσημείωση "μερικά μάλιστα ἦνταν νιώτερα"; Τό λιγότερο ὅτι ἡ θαδότην ἐνορίτες ἀπό τόν Τσακαλάδο ἢ τίς Χοδόλες, ἡ ὅτι ὑπῆρχαν μοναχοί, ὅπου θαδότην ὅταν ἀπέθαναν, ἐνῶ τά παλιότερα εἶναι τῆς ἐποχῆς πού ἤδη σημειώσαμε...

Ἐρχόμαστε τώρα νά σταθοῦμε γιά λίγο στό γεγονός ὅτι ἐκεῖ γύρω, στό 1923, ὁπότεν φέρεται ὅτι τό πανηγύρι τοῦ 'Αγίου Δημητρίου ἦταν πολὺ "ξανοιγμένο" καί γινόταν μέ πολλή μεγαλοπρέπεια, μέ δεσπότη, καί οἱ μισοί παπάδες τοῦ νησιοῦ ἐρχόνταν ἀποδραδῖς. Σφαχτά πολλὰ καί καλά θυσιάζονταν – παλιότερα δέ μαζί μέ τό γλέντι, τό χορό καί τά τραγούδια, γινόταν καί "γιαρίσια", ἀρχαῖα κατάλοιπα στό νησί μας, ὅταν λατρεύονταν οἱ Καθεῖριοι Θεοί τῆς ἀρχαιότητος.

37. Λαογραφία τῆς Ἱμβρου, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1987, σσ. 178 - 180.

38. Παναγιώτη Δ. Καλαῖτζη, Τό Φραγκοπανάγυρο καί τό Φραγκοπήδημα στήν Ἱμβρο, Ἱμβριώτικα VI (Σεπτέμβριος 1987) 21, σ. 335, ὑποσημείωσις 3.

Πάντως είναι γεγονός έπίσης ότι τό έδαφος στά Λιθρόγια δέν είναι στερεό καί πάντοτε ύπηρχε θέμα συντήρησης του μετοχίου καί του ξωκλήσιου, ώστε μέχρι τά τελευταία χρόνια, στή δική μας εποχή, νά σκέπτονται οί γείτονες ν' αλλάξουν τήν τοποθεσία του, γιατί είχαν βαρεθεί τίς επιδιορθώσεις έξ αιτίας τίς πολλές "σειστρος", όπως τίς λέγαμε έμεις οί χωριανοί.

Ύπάρχουν όμως καί μερικές άλλες διαδόσεις περί θαυμάτων καί ιδιοτήτων του Αγίου τής περιοχής. Είναι τό μόνο ξωκλήσι, λέγει ό Παναγιώτης Καλαϊτζής, πού δέν επέτρεψε νά κοιμηθεί κανείς στό νάρθηκά του, ούτε στήν αύλή ή τό περιδόλι του. "Λέγεται ότι ό μ. Παναγιώτης Κουτσουμάλλης, γείτονας καί πρόεδρος γύρεψε νά κοιμηθεί εκεί κοντά, αλλά είδε στό όνειρο νά τό μαλώνει αυστηρά ό "Αϊ Δημήτρης, γιατί λέγει έμποδίζει τό δρόμο του. Τήν επαύριο τό είπε στους γείτονες καί τόν κοροΐδεψαν, πού κάθεται καί δίνει σημασία σέ τέτοια άνόητα πράγματα! Άπό βραδύς ζήτησε νά επαναλάβει τό ίδιο, από περιέργεια ή για νά μή φανεί φοβητσιάρης καί δώσει στόχο για κοροΐδία." Άλλωστε εκεί κοντά ήταν πέραςμα καί ήθελε νά "αδέχει" τά σφαχτά, στους πιο κάτω μπαχτσέδες. Λοιπόν κοιμήθηκε στό ίδιο μέρος. Τί νά δει όμως τό πρωί, ξύπνησε αρκετά μακριά από τήν κάπα του. Πρέπει νά τόν μετέφερε ό "Άγιος όχι πολύ ευγενικά"³⁹. Κι αυτό τρανό παράδειγμα πόσο φοβοΰνταν οί συγχωριανοί μου τόν "Άγιο Δημήτριο" στά Λιθρόγια.

Άκούστε ένα άλλο γεγονός στήν Ίμβριώτικη διάλεκτο : "Ντ' δεύτηρ' φουρά, μάλιστα ή Μπότς τ' Άγγιλή κ' μήθ' κι ίκει κουντά κι' του προΐ ξυπνά μέσ' του χάλασμα τς Γουργούλας του ντάμ' κι δίπλα τ' του τσιμπούκ', ή τσακμακόπιτρα πά στοΰ κλιμουδ'." (Άφήγηση Γ. Μπακάλη)⁴⁰.

Έδώ πρίν τελειώσουμε μέ τά Λιθρόγια θά αναφέρουμε ακόμα ένα - δυό περιπτώσεις. Πρόκειται για δοξασίες του λαού καί επομένως σεβαστές έφ' όσον προέρχονται από διώματα πιστών.

Άκολουθεί λοιπόν ή αφήγηση του μ. Ήλία Σώζου, Αγρίδια 1967, στήν όποία λέγει: "Μιά φουρά ήμασταν στοΰ καφινείου χμώνα γκιρό, ήταν άργά, έξου άστρουφιγκιά, του φιγγάρ' έξιφτι. Ή κιρός ήταν μαλακός. Λέει ένας, βρέ παιδιά κιρός για σαλιάκ. όλ' πάμι; πάμι. Πήραμ' τς λαμπουφανάρις, τρουσιώμ, κι ίσια για τά Λιθρόγια γιατί ήταν ένας άπ' τά Σπανάκια κι ήξιρι σαλιακότοπους. Σά φτάσαμ' ίκει κουντά μία βρουχή, ένα νιρό, κατακλυσμός. Τότι τρέξαμ' ζτοΰν νάρθηκα, του Σπανάκ' σά νά τ' οΰξιρι. Είχι μαζεμένα κλαδούρια μπόλκα. Τ' άνάψαμ' κι ζιστινόμασταν, ένας από μās ξικατουρήθη κι ψλό. Ποΰ νά ξιτριπώσ' όμους; Ή βρουχή κατακλυσμός. Ή λιγάμινους όνομα κι μή χουριό, παραδγήκι λίγο σιά ντ' μπιζούλα, ξικουμπόνι κι δίν' ντ' μπουτσάρα τ μέζ στή βρουχή. Ντοΰ μπήρι χαμπάρ' του Σπανάκ' κι ντοΰ λέει νά μή τουλήμ' κι νά κάμ' ύπουμουνή, ώσπου νά βδιάσ'. Αυτός όμους ζουρίσκι κι δέν ντιγνέτσι. Τί νά σ' έχου πιδάκημ' ένα άστρου-

39. έργ. μν., Ίμβριώτικα Ι (Μάρτιος 1983) 3, σ. 48.

40. αυτόθι, Ίμβριώτικα V (Ιούνιος 1987) 20, σ. 319.

πiléκ πέφτ' μπρουστάτ' π' ἔμεινι ξιρός. Τότι τοῦ Σπανák πιτιέτι, ντοῦ στραφέριν δυό, τρία χαστούκια μέσ' στά μάτια κι ἄλλ' φουρά ν' ἀκούει τσ' μιγαλίτιρ, νά μάθ' νά σέβιτι ντοῦν ἱερό τόπου. Τόσου πολὺ φουδήθη κι π' πάντουτι ἔλιγι ντοῦν κόσμου, ὅτι σί "Αἰγίου λιγότερου ἀποῦ 500 μέτρα πουτέ νά μή κάν' τοῦ κάτουρου, οὔτε κι μακριά ἀλλά καρσί στοῦν "Αἰγίου"⁴¹.

"Επειτα μιά ἄλλη ἀφήγηση τοῦ Γιάννη Ψαροῦ, πού εἶναι τώρα στήν Αὐστράλεια καί τήν ἀφηγήθηκε στόν Παναγιώτη Καλαϊτζή, τό 1979, στή Μελβούρνη. Εἶναι σχετική μέ τά καμώματα τοῦ περίφημου, τώρα ἤδη μακαριστοῦ Κουπέλου, πού λέγει στήν ἀκρίβεια τά ἑξῆς: "Ἡ Κουπέλους σί κάτ' θρησκιφτικά δέ στήμιρνι πουτέ, οὔτι Θεό λουγάριζε, οὔτε ξουκκλήσια ἱκτιμοῦσι. Μόν' ἡ Γιαί - Δημήτρης ντοῦν σιμάξιψι. Αὐτός πάντα γύριδι νά θγαῖν' λάδ' σί ὅτι' μπαχατουριά κι κλησιά κι ἄν ἔκαμε. Συνιργαζόταν μί κάτ' κληφτόσουγα ἀπ' τοῦ Σχοινοῦδ' κι τά κατάφιρνι νά μή ντοῦ πιάν'. Κάμποσοι στά Σχοινοδιώτικα μέρη κι τά δίναν ζτοῦ Κουπέλου νάτ' ἀμουλέριν', ζτοῦ Γρυπάδου, ἱκείνους ἔκλιδι στ' Ἀγριδιανά μέρη σφαχτά κι τά πάσιρνι σ' αὐτούς. Αὐτό τοῦ διολί κάμπουσου γκιρό συνέχισι. Μιά φουρά τσ' ἔφιρι στά Λιθρόχια κι' λέει 'πιδιά ἰδῶ εἶνι κάτ' ξιχουρστά σφαχτά τ' Λιμνιοῦ κι κάτ' λίγα τ' ἀγιοῦ Δημητριοῦ. "Ολ' μαζί θά παρακατδοῦμι, θά τά μαζέψουμι ἡ σκύλους, θά τά μαντρίσουμι ζτοῦ νάρτηκα κι σιά τά μισάνυχτα γιάλα γιά ντ' γουινιά σας. "Οτ' κι νά συμβεῖ, οὔτι σᾶς γνουρίζου, οὔτε σᾶς ξέρου". "Ε βρέ πιδί σά ντά πριμαζέψαν κι τοιμαζόνταν νά τά ματρίσ' τί κακό ἦταν αὐτό; Τί ἀγέρας ἦταν, τί ἀνυμουστρόδλους ἦταν αὐτός; Ἀπού ντ'ζάλ' κι ἀπ' τά χαστούκια οὔτι ξανασυναντηθῆκαν ντ' ἴδια ντ' μέρα. Μέσα π' ντ' νανιμουζάλ' κι ντοῦ γκουρνιαχτό δλέπ' ἡ Κουπῆς ντοῦν "Αἰγίου νά ντοῦν πιτᾶ ἓνα χαστούκ, πηγαῖν κι κουλά πᾶς ντοῦ βράχου κι γυρίζ' σά μπάλα κι ντοῦν πιτᾶ ἓνα ἀκόμα, π' ἔμιξε ἡ τόπους. Μιτά πολὺ γκιρό ἦσαν πάλι οἱ Σκινδιῶτες γκιουθίκαν ντοῦ Κουπέλου. Ντοῦν φουρτουθῆκαν γιά τά γιρά, ὅτι δῆθεν τσ' γέλασι κι δέ ντσ' βουήθησι νά πάρ' τότι τά σφαχτά. Ἡ Κουπῆς τότι εἶδι κι ἔπαθε, νά τς κάν' νά ποτέψ' κι νά ντοῦν ἀφήσ' ἡσυχουν, γιά ἀρκιτά ντοῦν τιμῶρσι ἡ Γιαίγιους"⁴².

Μετά τό 1943, καί ὅταν τό μετόχι θεωρήθηκε ἐνοριακό καί τά κτήματά του ἀνῆκαν στή Κοινότητα τῶν Ἀγριδιῶν, ἡ περιουσία τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἐνοικιαζόταν, καί αὐτός πού νοικίαζε τά κτήματα ἦταν καί ὁ ὑπεύθυνος, ὁ "πίτροπας" του, πού τόν περιποιόνταν. Γιά πολλὰ χρόνια αὐτό γινόταν μέ τόν Κωνσταντίνο Κουτσουμάλλη, ἐνῶ ἀργότερα καί μέχρι πρό τινος πίτροπας του ἦταν ὁ Βασίλειος Καλαμπαλίκης, μέχρι τό θάνατό του.

Τί κρίμα ὅμως πού κι αὐτό τό ξωκλήσι, μέ μιά τόσο ἐνδοξη ἱστορία καί παρελθόν, ὅπως ἄλλωστε καί τόσα ἄλλα, διατελεῖ σέ ἐγκατάλειψη καί μοναξιά κινδυνεύοντας νά ξεχαστεῖ ὁλότελα στή μοίρα του στά Λιθρόχια.

41. αὐτόθι. Ἰμβριώτικα I (Μάρτιος 1983) 3, σ. 48, ὑποσημείωσις 66.

42. αὐτόθι.

Τέλος όμως καιρός νά παραπέμψουμε στό Παράρτημα ΙΙ, όπου στόν ἀριθμό 4, σ. 503, μπορούμε νά παρατηρήσουμε περισσότερες λεπτομέρειες γιά τή σημερινή κατάσταση τοῦ ξωκλήσιου μας, τόν πολιοῦχο τῶν Λιθορχίων.

18. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος.

Στό Μουρτάρι. Θεωρεῖται καλός γείτονας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στά Λιθορχία. Πρὶν ἀναφερθῶ στό παρελθόν του θέλω νά σημειώσω ἐδῶ ὅτι στά δικά μας χρόνια ἦταν πολὺ λαοφιλῆς, γιατί πηγαίναμε ἐκτός τήν ἐποχή του καί τόν λειτουργούσαμε καί τόν Ἰούλιο. Αὐτό γίνεται καί σήμερα, ἀμέσως μετά τό θέρισμα καί τό ἀλώνισμα γιά τοὺς χειρόνακτες, καί μετά τό τέλος τῶν μαθημάτων στά σχολεῖα τῆς Πόλης γιά μᾶς τοὺς δῆθεν γραμματισμένους. Ἦταν λοιπόν τόπος ἐπίδειξης προτερημάτων γιά τή νεολαία, ἀλλά καί εὐκαιρία θεραπείας γιά τοὺς μεγαλύτερους δικούς μας νά μποῦν στήν ἄμμο καί νά ξελαφρώσουν λίγο ἀπό τοὺς πόνους τῶν ρευματικῶν, μᾶστιγα παντοτεινὴ γιά τοὺς νησιῶτες ἀπὸ τήν ὑγρασία τῆς θάλασσας πού περιτριγυρίζει τό νησί μας.

Ὅπως σημείωνα καί στή μελέτη μου γιά τ' Ἀγρίδια (σσ. 39 - 40) καί σήμερα εἶναι λαοφιλῆς ὁ Ἅγιος Νικόλαος στό Μουρτάρι, γιατί εἶναι σεβαστός καί ἀπὸ τοὺς τούρκους ψαράδες, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνο τόν σέβονται, ἀλλά καί τόν φοβοῦνται. Ἀλλά καί γιά μᾶς, ὅταν εἴμασταν μόνιμοι κάτοικοι τῶν Ἀγριδίων, ἡ περιοχὴ ἦταν ἰδανικὴ γιά ψάρεμα, μέ ψαροτούφεκο γιά τοὺς πιό τολμηροὺς καί ἱκανοὺς καί μέ ἄρμυθι γιά τοὺς πιό ἀτζεμηδες, μέ χίλιες δυὸ ἱστορίες καί κασκαρίκες τῶν αὐτοκαλούμενων ψαράδων καί συνεπαγγελλλόμενων τό ψάρεμα παλιῶν Ἀγριδιανῶν, ὅπως ἦταν οἱ Λουγαρνιοί, οἱ Τυροδόληδες κ.λπ., ἐνῶ δέν ἔλλειπαν καί οἱ βουτηχτάδες καί βαρκάρηδες!

Πάντως φαίνεται ὅτι καί στό Μουρτάρι, ἢ μᾶλλον ὄχι φαίνεται, ἀλλὰ μαρτυρεῖται, καί εἶναι δέδαιο καί ἀπὸ τὰ παλιὰ κτίσματα καί χαλάσματα καί μνήματα, πού βρίσκονται ἀριστερά καί δεξιὰ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπως βλέπουμε ἀπὸ τὴ θάλασσα, καί στήν πλαγιά τοῦ ἄλπα, ὑπῆρχαν κτίσματα καί μνήματα καί κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀποτελοῦσαν χωριό. Ἀλλωστε συνέτρεχαν ὅλοι οἱ λόγοι, γιατί ὁ ποταμὸς πού χωρίζει τό Μουρτάρι σέ δύο εἶχε πάντοτε νερό καί ὁ τόπος μέ τήν πεδιάδα μέ τὰ πολλὰ λιόδενδρα καί ἄλλα καρποφόρα δένδρα, μέ πιό πάνω τόν Γρυπάδο πού τό ἐπίσης γόνιμο ἔδαφός του (λιοστάσια, μπαχτσέδες, πρασινάδα, μυρσινιές, κουμαριές κ.λπ.) ἦταν οἱ προϋποθέσεις νά ὑπάρχει ἐκεῖ οἰκισμός.

Ἀλλωστε ἡ πληροφορία ὅτι ξαναχτίστηκε τό ξωκλήσι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τό 1844, σημαίνει ὅτι προϋπήρχε σέ παλιότερη μορφή ἢ καί μικρότερο. Ἡ σημερινή του ὅμως μορφή ἐπισκευῆς ἢ ξαναχτισμένο ἔγινε γύρω στό 1955. Ὅπως καί ἄλλα πολλὰ ξωκλήσια τῶν Ἀγριδίων ἐπιδιορθώθηκαν μέ χρήματα τῶν Ἰμβρίων τοῦ ἐξωτερικοῦ καί μέ τήν ἐπιστάσια τῆς ἐφοροεπιτροπῆς Ἀγριδίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ σημερινή του μορφή εἶναι, θά λέγαμε, μοντέρνα μέ πολὺ τοιμέντο καί

Ἄριθμ. 4

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ
Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑ ΛΙΒΡΟΧΙΑ (ΣΙΝΑΪΤΙΚΟ ΜΕΤΟΧΙ)

Τοποθεσία: Τσ'καλάδος

Ἐπίτροποι: Ὁ ἐνοικιάζων συνήθως τὰ κτήματα. Προηγουμένως γιὰ πολλά χρόνια ὁ Κωνσταντῖνος Κουτσουμάλλης, καί στή συνέχεια ὁ Βασίλειος Καλαμπαλίκης μέχρι τό θάνατό του (1993).

Σημερινή κατάσταση προσκυνήματος: Διατηρεῖται πολύ καλά.

Πόσες φορές καί πότε λειτουργεῖται: Τώρα τὰ τελευταῖα χρόνια στή μέρα του μπρός πίσω.

Διαστάσεις συνολικοῦ κτίσματος: 12 X 5 X 3,50 περίπου.

Περίμετρος ἀψίδος Ἱ. Βήματος:

Διαστάσεις καμpanαριοῦ: Κατασκευή:

Διαστάσεις κεντρικοῦ κλίτους: Μονόκλιτη.

Διαστάσεις πλαγίων κλιτῶν:

Διαστάσεις εἰσόδου νάρθηκος:

Διαστάσεις εἰσόδου κυρίως ναοῦ: 1 X 1,189

Ἀριθμός παραθύρων κλιτῶν: (Δ) 2 (Α) 2

Διαστάσεις: 0,65 X 1,50

Ὑψος τέμπλου: 2 μ.

Ἀριθμός εἰκόνων τέμπλου ἐκατέρωθεν Ὁραίας Πύλης: 4, 1 ἀριστερά τῆς εἰσόδου τοῦ Ἱ. Βήματος καί 3 δεξιά (ἔχουν μεταφερθῇ στά Ἀγρίδια στήν Κοινοτική Ἐκκλησία).

Ἄλλες εἰκόνες: 5

Διαστάσεις Ἀγίας Τραπέζης: 0,90 X 0,90

Διαστάσεις Ἱ. Προθέσεως: 0,75 X 0,90

Ἄλλα ἔπιπλα Ἱ. Βήματος καί θυρίδες: Νιπτήρας (0,60 X 0,70)

Θυρίδα διακονικοῦ: (0,50 X 0,60).

Διαστάσεις Ὁραίας Πύλης: 0,80 X 2.

Διαστάσεις πυλῶν πλαγίων Ἱ. Βήματος: (Α) 0,80 X 2

Κανδήλια: 3 Μανουάλια: 1

Ἄλλες σημειώσεις καί παρατηρήσεις: Μπροστά στό ναό ὑπάρχει στοά ὅση τό πλάτος καί τό μήκος 2.50. Πάνω ἀπό τήν κυρία εἴσοδο ὑπάρχει ἐντοιχισμένη μαρμαρίνη πλάκα 0,80 X 0,45 μέ τήν ἐπιγραφή ΥΨΙΔΙΑ ΛΟΥΜΕ καί ἐγχάρακτος Σταυρός μέ τήν χρονολογία 1929 ἀπό κάτω. Τό ἔδαφος τῆς Ἀγίας Τραπέζης ἀποτελεῖ μάρμαρο (0,80 X 0,15) μέ τήν ἐπιγραφή ΜΕΝΟΙ ΕΡΜΕΙ ΙΕΙ ΕΜΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Ὄνομα καταγράψαντος: Στυλιανός Φλοῖκος.

Ἡμερομηνία καταγραφῆς: Ἰούλιος 1993.

Κώστας Χριστοφορίδης

ΤΑ ΑΓΡΙΔΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μπροστά στο πατρικό μας σπίτι στ' Αγρίδια έχει μια ασκαμιά. Τη φύ-
τεψε εκεί ο παππούς "ο παπάς" πριν από πολλά χρόνια και τώρα στέ-
κει εκεί δένδρο ολάκερο. Οι αέρηδες μας μιλούν μέσ' απ' τα κλαδιά της μ'
ένα ατέλειωτο βουητό, που γίνεται αντάρα σωστή όταν φυσάει ο βοριάς.

*Τ' Αγρίδια είν' καλό χωριό,
μα είν' απάν' στου ρέμα,*

λέει, πολύ ορθά, το τραγούδι. Αφέντης, λοιπόν, των Αγριδίων ο άνεμος.
Θυμάμαι τα καλοκαίρια, όταν ερχόμασταν στο χωριό από την Πόλη. Τότε,
δεν μέναμε μόνο στ' Αγρίδια αλλά και στην Παναγιά και κυρίως στο Κά-
στρο. Ανεβαίναμε στ' Αγρίδια για να δούμε τον παππού και τη γιαγιά και
δεν υπήρχε πιο μεγάλη χαρά για μας από μια βόλτα με το άλογο του παπ-
πού. Ήταν και ο γάτος του που μπαινόβγαινε από την τρύπα της πόρτας -
την είχε φτιαγμένη βλέπεις ειδικά ο παππούς. Θυμάμαι όμως κι εκείνο το
βράδυ του Ιούλη με την γκαζόλαμπα να φωτίζει το καθιστικό, και το ραδιό-
φωνο - Ελλάδα - να λέει για την Κύπρο...

Πιο πολύ όμως απ' όλα μου έχει χαραχθεί στη μνήμη η αίσθηση που εί-
χαμε, όταν, καθώς πηγαίναμε στο χωριό, περνούσαμε το σταυροδρόμι στην
Αγία Άννα και παίρναμε την ανηφόρα για τ' Αγρίδια. Εγώ καθισμένος πά-
νω στην κουρελού, μέσα στο κόκκινο μίνιμπαξ του Στράτη, οι χάντρες στο
παρμπρίζ να χορεύουν μες στην σκόνη που 'μπαινε απ' το παράθυρο, στο

Σχετικά με εσωκεκλεισμένοι Αγίου Δημητρίου
βλ. βιβλίο: 191-192-193

κασετόφωνο ο Καζαντζίδης να κλαίει για κάποια ξενιτιά κι εγώ να κοιτώ τις στροφές που όλο κι ανεβαίνουν. Εκεί, λοιπόν, καθώς ανεβαίνεις τις στροφές του δρόμου, ακόμη και σήμερα, έχεις την αίσθηση ότι “αποτραβιέσαι”. Η ματιά σου περπατάει στις γύρω εξοχές και τίποτε δεν προδίδει την ανθρώπινη παρουσία του σήμερα. Σημάδια του χτες κάποια ξωκλήσια και ντάμια στέκουν έρημα πλάι στα χορταριασμένα τους μονοπάτια. Πέρα μακριά στον βοριά μια υποψία θάλασσας.

Όταν σουρουπώνει, το Γλυκύ απέναντι ανάβει πέντε-έξι φωτάκια που τρεμοσβήνουν από μακριά. Οι άλλοι δεν φαίνονται εδώ. Μερικές φορές ακούς τα νταούλια τους ν’ αντηχούν πολεμικά πάνω απ’ το Καστρί, και τότε μόνο θυμάσαι την αλήθεια... Ευλογημένο να ’σαι, Καστρί, που κρύβεις έστω απ’ τα μάτια την αλήθεια. Έτσι, το δειλί η Αρασιά απέναντι έχει τα ίδια σχήματα και χρώματα, όπως τότε, τους καιρούς που ήμασταν νοικοκύρηδες. Η τεχνητή λίμνη κάτω είναι βέβαια καινούργια, αλλά το νερό της, ήμερο και άκακο, βλέπεις υπακούει κι αυτό στα χρώματα του ουρανού.

Έτσι, λοιπόν, καταφεύγαμε τόσα χρόνια σ’ αυτό το χωριό της ψευδαίσθησης, της απόστασης από το σήμερα, το άγριο σήμερα της κουρσεμένης πατρίδας. Τώρα, που σβήνουν ένας-ένας οι γέροι στο χωριό και καθώς η γλυκιά ψευδαίσθηση αρχίζει και τελειώνει γράφτηκε αυτή η εργασία. Μα τώρα που την κοιτώ, βλέπω πως δεν χώρεσαν στις αράδες της ούτε τα τραγούδια του γερο-Λημνιού και του Μακρή, ούτε το “Σοι Κύριε” του πατερ-Νικόλα, ούτε το χαμόγελο της γιαγιάς και του παππού στην πόρτα του σπιτιού. Ξέρω όμως πια, πως όπου κι αν βρίσκομαι, όταν έξω θα φυσάει ο βοριάς, ο ήχος απ’ τα πέταλα του αλόγου του παππού πάνω στο καλντερίμι θα συντροφεύει τις βραδιές μου. Κι αυτό είναι κάτι που κανείς δυνάστης ποτέ δεν θα μπορέσει να μου πάρει... Και ποιος ξέρει, ίσως κάποτε τα παιδιά μου να παίξουν μπάλα κι αυτά στην αυλή της εκκλησίας, όπως έπαιξα κι εγώ, κι ας φωνάζει ο *πίτροπος* για τα τζάμια που θα σπάσουν...

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους εκείνους, χωρίς τη βοήθεια των οποίων θα ήταν αδύνατο να γίνει η εργασία αυτή. Τον αξιότιμο καθηγητή Αριστείδη Πασαδαίο και τον αρχιτέκτονα Γιάννη Γιαννάκη για τις πολύτιμες συμβουλές τους, τη Μαίρη Λημνιού-Τριανταφύλλου και τους Χρήστο και Ελένη Κουτσομάλλη που μου μέτρησαν ένα-ένα όλα τα νοικοκυριά των Αγριδίων, τους Γραμματικό Μπρίγκο και Καμπουρόπουλο Γιώργο για τις πληροφορίες που μου έδωσαν, τους Χρυσόστομο Ρεκτσίνη, Κώστα Μουτάφη και Γιάννη Σιφνιώτη που φυλάνε ακόμα τ’ Αγρίδια, τον Θανάση Νταγλέρη για τα όμορφα σκαριφήματα του χωριού που έκανε με πολλή αγάπη,

καθώς και όλους τους συμπατριώτες που με βοήθησαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.

Τέλος, ένα θερμό ευχαριστώ στον Γιώργο Ξεινό και την Εταιρία Μελέτης Ίμβρου και Τενέδου, που μ' αυτή την εργασία μου έδωσαν την ευκαιρία να μάθω πως και τα άψυχα της Ίμβρου έχουν ψυχή περίσσια!

ΤΟ ΧΩΡΙΟ

Στη μικρή αυτή εργασία θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε το πιο ορεινό χωριό της Ίμβρου, τα Αγρίδια. Θα ξεκινήσουμε με μία γεωγραφική εισαγωγή, την οποία θα ακολουθήσει μία σύντομη ιστορική αναδρομή. Μετά θα εξετάσουμε την οικιστική ανάπτυξη και την οικονομία του χωριού μέχρι το μεγάλο ξεριζωμό του 1964. Τέλος, σε άλλο κεφάλαιο, θα δώσουμε κάποια στοιχεία για τις ξωμεριές και τα εξωκλήσια.

α. Γεωγραφικά στοιχεία

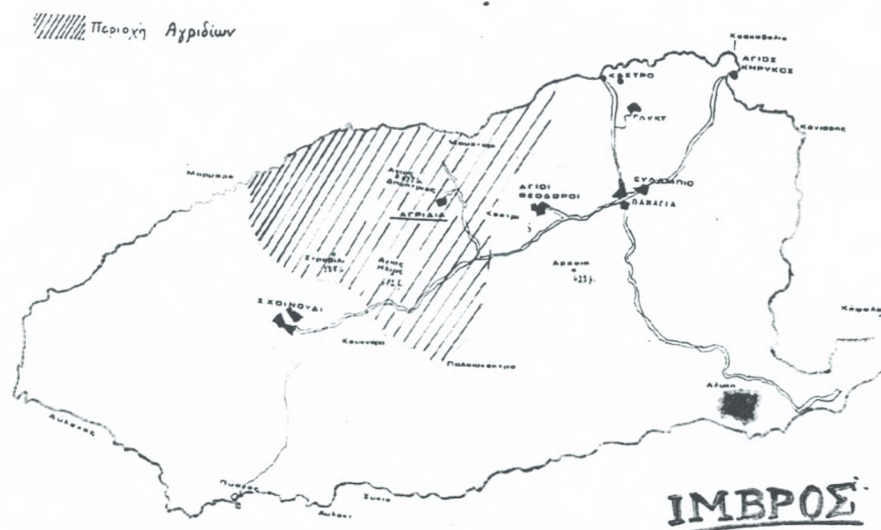
“Των Αγριδίων η θέσις είναι πάντα ορεινή και τραχεία και ανώμαλος και εν γένει άχαρις ο τόπος δια το πετρώδες αυτού και κατάκρημον εν μέρει”¹. Με αυτά τα λόγια περιγράφει ο Βαρθολομαίος Κουτλουμουσιανός το 1845 την περιοχή των Αγριδίων. Το δε έδαφος χαρακτηρίζει σαν “λυπρόγειον... άπαχον... ποταπόν... (και) ...ολιγόκαρπον”².

Πράγματι, το χωριό Αγρίδια βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της Ίμβρου, στους πρόποδες του Αγίου Δημητρίου. Βλέπει στην εσωτερική λεκάνη που περικλείεται από τα βουνά Άγιος Δημήτριος, Καστρί, Αρασιά, Παλαιόκαστρο και Προφήτης Ηλίας. Είναι δηλαδή πάνω στη ραχοκοκαλιά των ορεινών όγκων που διασχίζουν την Ίμβρο κατά μήκος. Αυτή είναι η λεγόμενη Μεσαριά του νησιού. Οι υψηλότερες κορυφές της Ίμβρου, ο Προφήτης Ηλίας (στα 672 μ.) και ο Άγιος Δημήτριος (στα 635 μ.) είναι μέσα στην περιοχή του χωριού. Αν και ο τόπος είναι γεμάτος πηγές και τρεχούμενα νερά, μόνο λίγα οροπέδια και μικρές κοιλάδες προσφέρονται για καλλιέργεια. Είναι πράγματι μία δύσκολη ορεινή τοποθεσία.

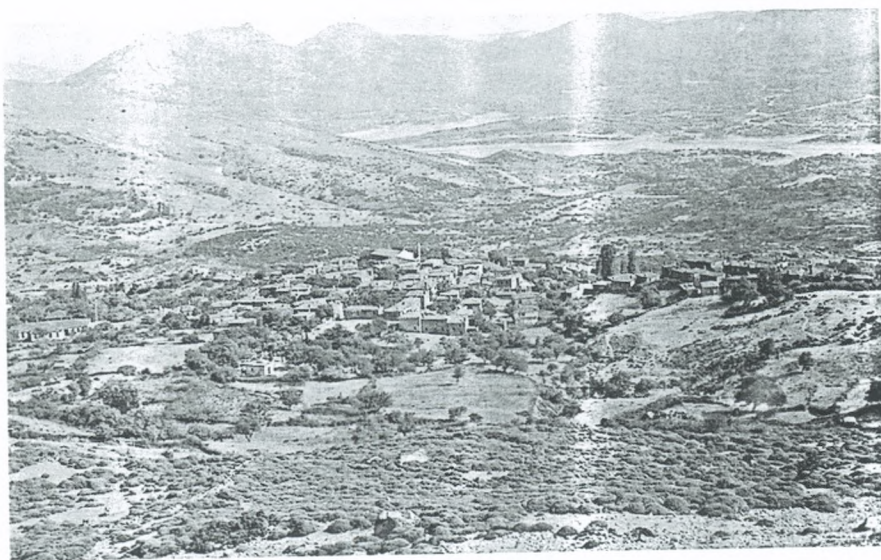
β. Ιστορική αναδρομή

Αναρωτιέται, λοιπόν, κανείς, γιατί οι πρώτοι κάτοικοι προτίμησαν αυτή τη θέση. Σύμφωνα με την παράδοση που σώζεται ακόμη στ' Αγρίδια, οι πρώτοι κάτοικοι κατέφυγαν στον Αϊ-Δημήτρη για να προφυλαχθούν από τους πειρατές³. Πράγματι, είναι γεγονός ότι το χωριό δεν φαίνεται από τη θάλασσα. Επίσης, συγκεκριμένα τοπωνύμια στη γύρω περιοχή, όπως Βιγλής, Βίγλα (από το βιγλίζω = βλέπω, παρατηρώ) και Σκοπός, τα οποία

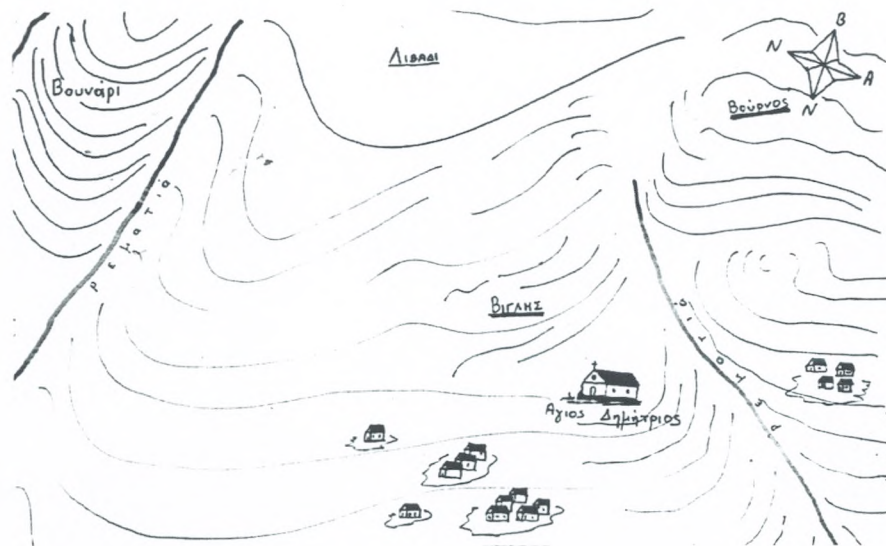
ΤΑ ΑΓΡΙΔΙΑ

Χάρτης της γεωγραφικής περιοχής των Αγριδιών.

Το χωριό πανοραμικά από τις πλαγιές του βουνού του Αγίου Δημητρίου.

Σχηματική παράσταση της περιοχής του πρώτου πυρήνα των Αγριδίων.

Το λοφάκι του Αϊ-Δημήτρη, απ' όπου ξεκίνησε η δημιουργία του χωριού.

βλέπουν προς τη μεριά της θάλασσας, ίσως μαρτυρούν ότι πραγματικά οι κάτοικοι είχαν ένα σύστημα προειδοποίησης με σκοπιές ενάντια στον κίνδυνο των πειρατών. Η ίδια προφορική παράδοση διασώζει επίσης ότι για περισσότερη ασφάλεια το χωριό κτίστηκε μέσα σε δάσος. Οι τοποθεσίες Αντρυμόνη (από το δρυμός), Βαλανίδα, Καρύδι, γυμνές σήμερα από βλάστηση, όλες όμως στις υπώρειες του χωριού, υποδηλώνουν το κτάφυτο της περιοχής στο παρελθόν. Μάλιστα, η παράδοση διασώζει πως και οι πλαγιές του Αγίου Ηλία, ακόμη και αυτές του Κάστριου, του κατ' εξοχήν φαλακρού βουνού της περιοχής, ήταν όλες καλυμμένες με φυλλοβόλο δάσος από δρυς⁴. Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι οι πρώτοι κάτοικοι σύμφωνα πάντα με την παράδοση δεν ήταν αγρότες αλλά βοσκοί. Άρα, η δασωμένη τότε Μεσαριά ήταν ιδανικός τόπος και για τα αιγοπρόβατά τους που κυκλοφορούσαν ελεύθερα και έβρισκαν άφθονη τροφή στις δασωμένες πλαγιές. Κάποιοι μικροί κήποι θα συμπλήρωναν τις ανάγκες των κατοίκων σε λαχανικά, φρούτα και όσπρια. Σύμφωνα με κάποια τοπική παράδοση που διέσωσε ο Χαράλαμπος Χριστοφορίδης, τα γύρω δάση ξεράθηκαν στη διάρκεια ενός πολύ δυνατού χειμώνα, το 1848. Το γεγονός αυτό οι Αγριδιανοί το ονόμασαν "το μεγάλο κái", προφανώς εννοώντας ότι το υπερβολικό κρύο έκαψε τρόπον τινά τα δέντρα⁵.

Οι λιγοστοί γέροντες που φυλάνε ακόμη τα Αγρίδια δεν είναι σε θέση να μας πουν περισσότερα για το πώς ιδρύθηκε το χωριό. Όμως, χάρη σε μία παράδοση που διέσωσε ο Αλέξανδρος Ζαφειριάδης και δημοσίευσε στο *Λεύκωμα της Νήσου Ίμβρου*, ξέρουμε σχεδόν τα πάντα για τον χρόνο, τον τρόπο και τις συνθήκες υπό τις οποίες ιδρύθηκε το χωριό⁶.

Συγκεκριμένα, επί Οθωμανών, το 1618, χειροτονεύεται μητροπολίτης Ίμβρου ο Αθανάσιος Α', υπέρμαχος της ένωσης με την Καθολική Εκκλησία και κρυφός ουνίτης⁷. Ο νέος δεσπότης, αφού κέρδισε την εμπιστοσύνη των Ιμβρίων με τη γενναιοδωρία και φιλανθρωπία του, άρχισε να εισάγει καινοτομίες στην εκκλησιαστική λειτουργία, όπως ευχές για την ένωση των Εκκλησιών. Επίσης το βάπτισμα άρχισε να γίνεται με ράντισμα "για να μην κρυώσουν τα παιδιά", όπως ο ίδιος έλεγε. Σ' αυτή τη δύσκολη στιγμή και καθώς ο Ελληνισμός της Ίμβρου σιγά-σιγά εθιζόταν στο νέο τυπικό, ένας μοναχός ανέτρεψε πλήρως το σκηνικό. Ο καλόγερος αυτός, που εμόναζε σε μία σκήτη πλάι στο ξωκλήσι του Αγίου Δημητρίου, στους νότιους πρόποδες του ομώνυμου βουνού, κατάλαβε τους σκοπούς του δεσπότη. Έτσι, άρχισε να συγκεντρώνει τους διαφωνούντες χωρικούς από διάφορα μέρη του νησιού γύρω από το κελί του. Οι πρώτοι χωρικοί που ακολούθησαν τον καλόγερο αντιδρώντας στον δεσπότη, και μάλιστα αφορίστηκαν γι' αυτό, ήταν

πέντε χωρικοί που ήρθαν από ένα μικρό χωριό του σχοινοδιώτικου κάμπου που το έλεγαν Αγρίδια. Φαίνεται πως έφεραν και την ονομασία μαζί τους⁸. Επίσης, όπως λέει η παράδοση, ήρθαν βοσκοί από το Μουρτάρι, την Κόχη, τον Μάρμαρο, το Μεσάδι, τον Χαγιάδο και τα Ρείχια⁹.

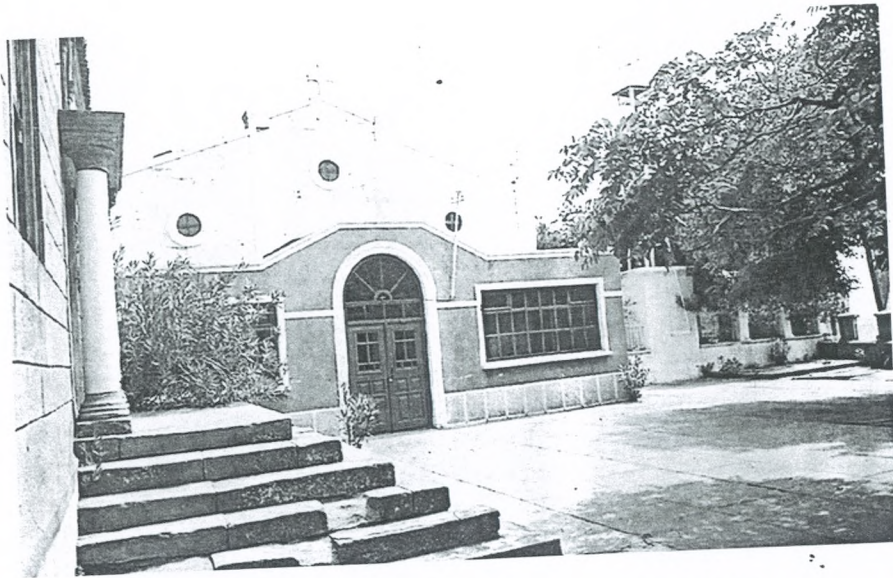
Όταν το 1626 ο αιρετικός Αθανάσιος καθαιρέθηκε από τον πατριάρχη Κύριλλο Λούκαρη, οι Αγριδιανοί, για να γιορτάσουν την καλή είδηση, έκτισαν την εκκλησία του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Τον επόμενο χρόνο ο νέος μητροπολίτης Ίμβρου Σωφρόνιος εγκαινίασε τον ναό του Ευαγγελισμού Αγριδίων στις 15 Αυγούστου, συλλειτουργώντας με τον ιδρυτή του χωριού, τον καλόγερο δηλαδή του Αϊ-Δημήτρη. Έκτοτε η λειτουργία αυτή παίρνει πανηγυρικό πανιμβριακό χαρακτήρα. Γι' αυτό και ο ναός πανηγυρίζει στις 15 Αυγούστου, την ημέρα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, και όχι του Ευαγγελισμού. Από ειρωνεία της μοίρας, η παράδοση δεν έσωσε το όνομα του μοναχού που έγινε αιτία να ιδρυθούν τα Αγρίδια.

Σύμφωνα πάλι με τον Ζαφειριάδη, το έθιμο της ομαδικής σφαγής των βοδιών αρχίζει από τότε, επειδή θυσιάστηκαν πολλά βόδια. Δεν αποκλείεται φυσικά το έθιμο να είναι μία συνέχεια παλαιών τελετουργιών, που επέζησαν ως τις μέρες μας κάτω από τον μανδύα της χριστιανικής εορτής. Όπως αναπτύσσει η Ελένη Ψυχογιού σε σχετική μελέτη της¹⁰, ο τρόπος τέλεσης της θυσίας, καθώς και η επίσκεψη την ίδια μέρα στο νεκροταφείο του χωριού με τα κεράσματα πάνω από τον οικογενειακό τάφο - όπως στα αρχαία νεκρόδειπνα - μαρτυρούν ότι η καθιέρωση αυτών των εθίμων κάθε άλλο παρά τυχαία είναι. Ίσως να ανάγεται σε εδραιωμένες μέσα στους αιώνες συνήθειες και τυπικά που πιθανόν να συνδέονται με την αρχαία λατρεία των Καβείρων. Πράγματι, δεν πρέπει να είναι τυχαίο ότι οι περιοχές της Ελλάδας, όπου έχει επιβιώσει το έθιμο της τελετουργικής θυσίας ταύρου, είναι συγκεντρωμένες γύρω από το Θρακικό Αρχιπέλαγος (Ίμβρος, Σποράδες, Λέσβος), στις περιοχές ακριβώς όπου άκμασε η λατρεία των Καβείρων.

Το χωριό σιγά σιγά μεγαλώνει συγκεντρώνοντας πληθυσμό από τους συνοικισμούς Μεσάδι, Χαγιάδο και Ρείχια. Στα 1680 το χωριό ήδη αριθμεί 100 σπίτια. Τέλος, στα μέσα του 18ου αιώνα οι κάτοικοι του χωριού Καλύφες, κοντά στο μετόχι του Αγίου Κωνσταντίνου, μετακομίζουν και αυτοί στα Αγρίδια.

Η εκκλησία του Ευαγγελισμού επανακτίζεται το 1832 επί μητροπολίτου Ιωσήφ και ανακαινίζεται το 1928 με πελεκητές πέτρες με τη συνδρομή των Αγριδιανών του εξωτερικού. Μέσα στον νάρθηκα, όπου έχει προστεθεί μεταγενέστερα, διακρίνονται και σήμερα πάνω στην κύρια είσοδο του ναού

ΤΑ ΑΓΡΙΑΙΑ

Ο ναός του Ευαγγελισμού και δεξιά η Γρηγοριάδεις Σχολή.

Η είσοδος του κυρίως ναού.

Τμήμα του τέμπλου (δεξιό κλίτος).

οι χρονολογίες 1832 και 1928. Δεν υπάρχει όμως καμία αναφορά στην πρώτη θεμελίωση του 1626.

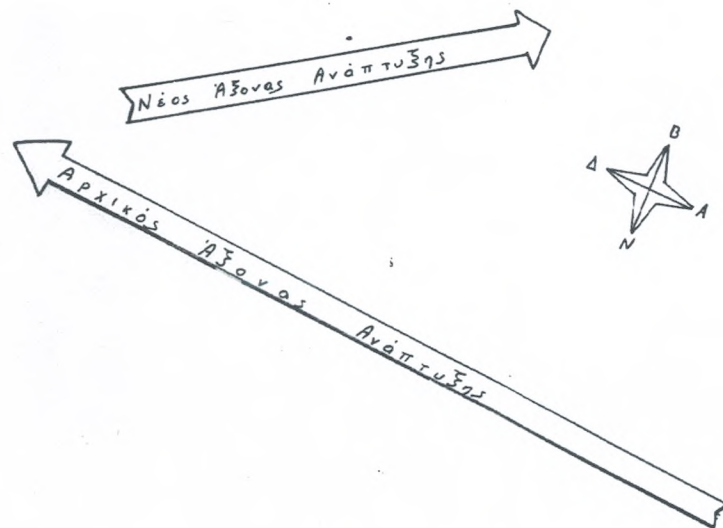
Ένα άλλο γεγονός που διασώζεται από την ιστορία του χωριού είναι και η μεγάλη πείνα του 1806-1807, για την οποία η παράδοση μας μεταφέρει τα εξής:

Η δύσκολη τοποθεσία των Αγριδίων δεν μπορούσε να προσφέρει αρκετή τροφή σε περισσότερα από 1.000-1.300 άτομα. Γι' αυτό από τα μέσα του 18ου αιώνα φαίνεται πως οι Αγριδιανοί άρχισαν να επεκτείνουν τα χωράφια τους προς τον Μέγα Κάμπο. Με αποτέλεσμα, όπως αναφέρει ο Κωστής Τερζής στο περιοδικό *Ίμβρος*, "...σε πολύ παλιά χρόνια, όλο το εκτεταμένο κομμάτι του κάμπου, που βρίσκαι ανάμεσα στο μετόχι του Αγίου Κωνσταντίνου και τον Μεγάλο Ποταμό, ανήκε στους Αγριδιανούς. Τότε, στις τοποθεσίες Ροξάδο, Καλύφα και Λιμενάρια υπήρχαν αγροτικοί συνοικισμοί, των οποίων τα χωράφια απλώνονταν μέσα στο κομμάτι αυτό. Με τα χρόνια, οι κάτοικοι των συνοικισμών αυτών αναγκάστηκαν για πολλούς και διάφορους λόγους να μετοικήσουν και να μαζευτούν στα σημερινά Αγρίδια¹¹ εξακολουθώντας και σαν Αγριδιανοί πια να διατηρούν τις ιδιοκτησίες τους στον κάμπο. Αυτά τα κτήματα όμως - σχεδόν όλα - αναγκάστηκαν να τα πουλήσουν στα χρόνια της μεγάλης πείνας που είχε πέσει τους χειμώνες του 1806 και 1807 εξαιτίας των Ναπολεόντειων πολέμων"¹². Τα περισσότερα κτήματα αγοράστηκαν από Γλυκιανούς και από το μετόχι του Αγίου Κωνσταντίνου. Κατόπιν αυτού παρουσιάζεται το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ανατολή. Όπως αναφέρεται, οι Αγριδιανοί "Ανατολίτες"¹³, μόλις γύριζαν, φρόντιζαν να πάρουν πίσω κτήματα από τον Μεγάλο Κάμπο¹⁴.

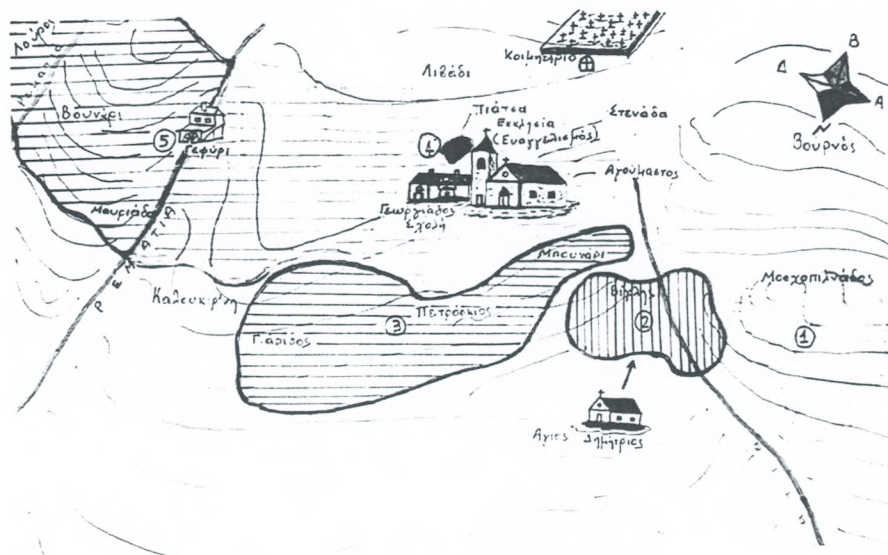
γ. Οικιστική ανάπτυξη

Ας δούμε τώρα πώς αναπτύχθηκε ο ίδιος ο οικισμός από την ίδρυσή του έως το 1964. Ευτυχώς η σειρά με την οποία αναπτύχθηκαν οι συνοικίες διασώζεται στις διηγήσεις των γερόντων. Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, η πρώτη είναι αυτή του *Μουσκουπιλνάδου*. Αυτή είναι στην απέναντι όχθη της ρεματιάς, στα δεξιά του Αγίου Δημητρίου, του ξωκλήσιου που είχε τη σκήτη του ο καλόγερος-ιδρυτής του χωριού. Το ξωκλήσι αυτό ήταν στους πρόποδες του μικρού λόφου του Βίγλη. Ο λόφος ονομάστηκε έτσι από τους πρώτους Αγριδιανούς που φύλαγαν σκοπιές προς την Ανατολή, στην κατεύθυνση του Κάστρου, όπου είχε την έδρα του ο ουνίτης μητροπολίτης. Εκεί ήταν και οι οθωμανικές αρχές, τις οποίες προσπαθούσε να χρησιμοποιήσει σε βάρος των "στασιαστών" ο Αθανάσιος. Συνεπώς, οι Αγριδιανοί φύλα-

ΤΑ ΑΓΡΙΔΙΑ

Οι άξονες ανάπτυξης του χωριού.

Σχεδιάγραμμα ανάπτυξης των Αγριδιών.

γαν την κατεύθυνση εκείνη από όπου μπορεί να έρχονταν οι τουρκικές αρχές για να τους συλλάβουν.

Ο Μοσχοπιλνάδος λοιπόν προτιμήθηκε, γιατί, όπως ήταν μέσα στη ρεματιά, ήταν προφυλαγμένος από τους δυνατούς βοριάδες που κτυπούν πάνω στις πλαγιές του Αϊ-Δημήτρη. Το χωριό συνέχισε την ανάπτυξή του κατά μήκος του υψώματος απέναντι από τον Μοσχοπιλνάδο και έτσι δημιουργήθηκαν με τη σειρά από ανατολικά προς δυτικά οι συνοικίες του *Βίγλη*, του *Μπουναριού*, του *Πετρόσκιου* και του *Γιαρίδου* ή αλλιώς *Μεσοχωριού*. Οι κάτοικοι συνεπώς συνεχίζουν να προτιμούν τις προφυλαγμένες από τους ανέμους του πελάγους πλαγιές, καθώς όλες αυτές οι συνοικίες είναι υπήνεμες και στον ίδιο άξονα ανατολής-δύσης. Φυσικά καμία από αυτές τις συνοικίες δεν φαίνεται από τη θάλασσα.

Αργότερα όμως και όταν τα σπίτια φτάνουν μέχρι την άλλη ρεματιά, που βρίσκεται στα δυτικά του χωριού, το χωριό αρχίζει να αναπτύσσεται προς τα βόρεια, στο οροπέδιο που είναι κτισμένη η εκκλησία του Ευαγγελισμού. Από εκεί τα σπίτια φτάνουν σταδιακά μέχρι το κοιμητήριο. Όλη η γειτονιά που σχηματίστηκε πλάι στα κοιμητήρια λέγεται *Λιβιάδι*. Εδώ, η αλάνα μπροστά στον χώρο του κοιμητηρίου έπαιζε τον ρόλο δευτερεύουσας πλατείας¹⁵. Μεταξύ της εκκλησίας και της γειτονιάς του Λιβαδιού αναπτύχθηκε η κεντρική πλατεία του χωριού και η περιοχή από την εκκλησία μέχρι την πλατεία αυτή ονομάστηκε *Πιάτσα*.

Το χωριό συνέχισε την ανάπτυξή του προς τα δυτικά, περνώντας από τη δυτική πλευρά της ρεματιάς στον λόφο Βουνάρι. Έτσι δημιουργήθηκε η ομώνυμη συνοικία *Βουνάρι* με τις μικρότερες γειτονιές της *Μαυριάδας* και του *Δούρου*. Ανάμεσα στην Πιάτσα και τον Βουρνό, κατά μήκος του δρόμου, από τον οποίο μπαίνουμε στο χωριό με κατεύθυνση την πλατεία, βρίσκεται η γειτονιά της *Στενάδας*. Από κάτω της είναι η μικρή γειτονιά του *Αγούμαστου*.

Όλα αυτά τα χρόνια, ο δρόμος που σύνδεε τα Αγρίδια με τα άλλα χωριά περνούσε μπροστά από το εξωκλήσι του Αϊ-Δημήτρη και προχωρώντας μέσα από τον Βίγλη έφτανε στην Πιάτσα. Η κατασκευή του νέου δρόμου που περνούσε από τον Βουρνό, άλλαξε τελείως την κατάσταση. Το χωριό άρχισε να επεκτείνεται με νέο άξονα ανάπτυξης την καινούργια οδική αρτηρία. Έτσι, τα νέα σχολικά κτίρια κτίζονται κατά μήκος του νέου δρόμου στον Βουρνό, αμέσως μετά τα τελευταία σπίτια της Στενάδας. Τα τελευταία σπίτια του χωριού επεκτείνονται πέρα από τα σχολεία μέχρι την τοποθεσία *Ανεμομύλ'* (Ανεμόμυλοι), όπου παλαιότερα υπήρχαν ανεμόμυλοι. Εδώ είναι το τέλος του οροπεδίου και ο δρόμος αρχίζει και κατηφορίζει.

ΤΑ ΑΓΡΙΔΙΑ

Η Πιάτσα και το Λιβάδι.

Το Βουνάρι από την Πιάτσα.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι το ξωκλήσι του Αϊ-Δημήτρη, από όπου ξεκίνησε το χωριό, μεταφέρθηκε το 1955 πάνω στην κορυφή του Βίγλη, επειδή στο σημείο που βρισκόταν παρουσίαζε καθίζηση το έδαφος.

δ. *Η αρχιτεκτονική και τα σημεία αναφοράς στα Αγρίδια*

Η ρυμοτομία των Αγριδίων είναι βέβαια τυχαία και η δόμηση αυθαίρετη. Παρ' όλα αυτά εντύπωση κάνει η ορθολογική χρήση της γης και ο σεβασμός του χώρου, στοιχεία άλλωστε κοινά σε όλα τα χωριά της Ίμβρου. Επίσης και εδώ βλέπουμε την έξυπνη λύση των κοφτών στις γωνίες των σπιτιών που κάνουν προσπελάσιμα τα στενάδια. Βλέπουμε επίσης και τις δευτερεύουσες μικρές πλατείες για μικροσυγκεντρώσεις και μικροπανηγύρια.

Αν κοιτάξουμε τους βασικούς χώρους συγκέντρωσης και τα σημεία αναφοράς στα Αγρίδια της δεκαετίας του '60, θα δούμε:

1. Την *Πλατεία ή Πιάτσα* με τα καφενεία, το κοινοτικό γραφείο και τα διάφορα μπακάλικά. Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ειδικά το καφενείο *Οκουμά*, που παλιά ήταν αναγνωστήριο. Από εδώ προέρχεται και το τουρκικό όνομά του που σημαίνει διάβασμα.

2. Την *Αυλή της Εκκλησίας* με το κτίριο της Γεωργιαδείου Σχολής, που μετά το κτίσιμο του νέου σχολείου έγινε έδρα του Μορφωτικού Συλλόγου Αγριδίων και της Εκκλησιαστικής Επιτροπής. Εδώ, πλάι στον τοίχο της αυλής, ανοίγονται και οι λάκκοι με τα καζάνια που βράζουν την "κουρκούτα" στο πανηγύρι του Δεκαπενταύγουστου.

3. Την *Αλάνα* στο Λιβάδι, όπου γίνονταν τελευταία και οι ποδοσφαιρικοί αγώνες.

4. Τα *Σχολεία*, δηλαδή η νέα αστική σχολή και το νηπιαγωγείο. Από εδώ ξεκινούσε η βόλτα μέχρι τη *Σπηλιά*, μία επιβλητική τοποθεσία με πλατάνια και βρύσες και με πανοραμική θέα στο Αιγαίο. Στις αρχές της δεκαετίας του '60 στη Σπηλιά λειτουργούσε και το λεγόμενο Καζίνο του Χάδου. Να προσθέσουμε εδώ ότι ο περίπατος από τα Σχολεία προς τη Σπηλιά, μήκους ενάμισι χιλιομέτρου περίπου, είχε εξελιχθεί αυτός καθεαυτό σε ένα χώρο κοινής αναφοράς και συγκέντρωσης¹⁶.

5. Άλλα σημεία αναφοράς και τόποι συγκέντρωσης ήταν οι δέκα βρύσες του χωριού με πιο σημαντικές αυτές του Χατζή, του Μπουναριού, του Αγουμάστου, του Βουναριού και του Λιβαδιού. Οι άλλες ήταν η επάνω και η κάτω βρύση στο Βουνάρι, η κάτω στον Μοσχοπιλνάδο και οι δύο βρύσες στον Γιαρίδο. Από τις δέκα αυτές βρύσες οι τέσσερις ήταν και πλυσταριά με πέτρινη γούρνα για το πλύσιμο, όπως και τζάκι για το απαραίτητο ζέσταμα του νερού.

Τ' Χατζή η Βρύσ'.

6. Σημείο αναφοράς μπορούμε να θεωρήσουμε και τα μεγάλα ελαιοτριβεία, τα σαπωνοποιεία, τις κασερίες και τα καζαναριά που βρίσκονταν γύρω από την Πιάτσα και στο Μπουνάρι, το Βουνάρι και το Λιβάδι.

Τις πέτρες για τις οικοδομικές εργασίες οι Αγριδιανοί τις προμηθεύονταν από τα νταμάρια στις Μαυριάδες (πλάι στην ομώνυμη συνοικία του χωριού), στον Μαγειράδο και τη Σπηλιά. Στο απέναντι Απαλίρι είχε χαλίκι για σκυροκονίαμα και μια φλέβα γλοιώδους λάσπης που χρησιμοποιούσαν σε διάφορες εργασίες, γιατί πέτρωνε όταν ερχόταν σε επαφή με τον αέρα.

Η κυριότερη αιτία της ύπαρξης λίγων σχετικά παραδοσιακών σπιτιών χωρίς μεταγενέστερες αλλαγές είναι το επανακτίσιμο των περισσότερων από αυτά στη δεκαετία του '50 και τις αρχές του '60, που διευκόλυνε η άνοδος του βιοτικού επιπέδου οφειλόμενη στα λεφτά των ξενιτεμένων σε Κωνσταντινούπολη και εξωτερικό, αλλά και η εισαγωγή νέων υλικών, όπως το μπετόν. Συνάμα την ίδια περίοδο εισάγονται νέοι αρχιτεκτονικοί ρυθμοί από την Πόλη και την Αθήνα.

Μία άλλη αιτία είναι οι συνεχείς μετατροπές που γίνονταν από τους νοικοκυραίους, για να βελτιώσουν την κατασκευή αλλά και τη λειτουργικότητα του σπιτιού τους. Οι μετατροπές αυτές γίνονται τις τελευταίες δεκαετίες

με σύγχρονα υλικά (μπετόν, τούβλα) σε αντικατάσταση του ξύλου και της πέτρας, κυρίως στις σκάλες και τα μπαλκόνια, που προστίθενται εκ των υστέρων σε πολλά παραδοσιακά σπίτια. Αν και το αποτέλεσμα δεν ήταν πάντα καλαίσθητο, οι μάστοροι μοιάζουν να ενδιαφέρονται περισσότερο για την πρακτική λύση και λιγότερο για την αισθητική, πράγματα που στο παρελθόν φρόντιζαν να τα εναρμονίζουν. Λέει χαρακτηριστικά ο Αριστείδης Πασαδαίος: "...το να καλλωπίση, διακοσμώντας το, ένα αρχιτεκτονικό μέλος ήτανε για τον τεχνίτη ζήτημα φιλότιμου... μου διηγήθηκαν ότι πολλοί παλιοί μάστοροι έλεγαν στον ιδιοκτήτη ότι θα του διακοσμήσουν τα έργα που ανελάμβαναν "για να τους θυμούνται". Εδώ ας αναφέρουμε και τα ονόματα κάποιων παλιών μαστόρων που έχτιζαν τ' Αγρίδια. Πολύ παλαιότερα αναφέρεται το όνομα του γερο-Σοφερόλη με την παραδοσιακή βράκα που ήταν από το Σχοινούδι, και των Μαυριάνη και Αργυρού που είχαν μάθει την τέχνη τους στην Ανατολή (Μικρά Ασία). Από τους νεότερους ο Βασίλης Καβούκης, ο Κυριάκος Μπακάλης και ο Νικόλας Σώζος¹⁷.

Τέλος, ένας τελευταίος παράγοντας που ευθύνεται για την έλλειψη παλιών σπιτιών, καθώς και για τις εκτεταμένες επισκευές σε αυτά που έχουν έρθει μέχρι τις μέρες μας, είναι οι σεισμοί. Συγκεκριμένα, στα Αγρίδια διασώζεται η προφορική παράδοση ότι το 1912 έγινε μεγάλος σεισμός την παραμονή του Αγίου Παντελεήμονα (27 Ιουλίου). Οι μετασεισμικές δονήσεις συνέχισαν επί 40 ημέρες και πολύ λίγα σπίτια έμειναν άθικτα¹⁸.

Υπάρχουν 461 κτίρια στο χωριό από εκκλησίες και σπίτια μέχρι αποθήκες¹⁹. Πόσα όμως ήταν τα νοικοκυριά και ποια η κατανομή τους ανά συνοικία γύρω στο 1964-1970; Σε μία πρώτη προσπάθεια καταγραφής τους, στο τέλος της εργασίας αυτής, παραθέτουμε έναν πίνακα με τα νοικοκυριά των Αγριδίων κατά συνοικία.

Παλιά σπίτια των Αγριδίων

Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις που μπορούμε να χρονολογήσουμε με ακρίβεια τα σπίτια των Αγριδίων, καθώς δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία. Τα παλαιότερα βρίσκονται στις συνοικίες του Μοσχοπιλνάδου και του Πετρόσκιου, όχι τυχαία, όπως έχουμε δει, αφού εκεί προωτοϊδρύθηκε το χωριό. Να διευκρινίσουμε εδώ ότι όταν λέμε παλιά σπίτια, εννοούμε σπίτια άνω των 200 ετών, έτσι όπως τα υπολογίζουν σήμερα οι χωριανοί, των οποίων οι υπολογισμοί είναι φυσικά υποκειμενικοί. Χαρακτηριστικά, ο αρχιτέκτονας Αριστείδης Πασαδαίος σημειώνει ότι "τα λίγα (παραδοσιακά σπίτια) που κατοικούνται έχουν υποστεί τέτοιες μεταλλαγές που είναι δύσκολο να καθοριστεί η αρχική τους μορφή. Δύσκολη επίσης και η χρονολόγη-

σή τους²⁰. Και ο ίδιος πάντως ανάγει τα σπίτια αυτά σ' ένα χρονικό διάστημα που βρίσκεται πίσω από την εποχή μας κατά 200 τουλάχιστον χρόνια²¹. Δεδομένου ότι το χωριό είναι ηλικίας τρεισήμισι περίπου αιώνων, πρέπει να υποθέσουμε ότι δεν έχει διασωθεί κανένα σπίτι από τον πρώτο ενάμισι αιώνα. Πάντως, αν λάβουμε υπ' όψη ότι μερικά σπίτια στις περιοχές του Γιαρίδου και της Πιάτσας φέρουν επιγραφές με ημερομηνίες των μέσων του 19ου αιώνα²², και δεδομένου ότι αυτές οι συνοικίες είναι μεταγενέστερες, τότε μερικά από τα παλαιότερα σπίτια του Μοσχοπιλνάδου πρέπει να είναι πράγματι τουλάχιστον του τέλους του 18ου αιώνα, δηλαδή περίπου 200 ετών.

Η δομή και οι λειτουργίες του ιμβριακού σπιτιού έχουν αναλυθεί διεξοδικά από τον Αριστείδη Πασαδαίο αλλά και άλλους ειδικούς επιστήμονες. Συνεπώς, εδώ θα κάνουμε μία σύντομη παρουσίαση κάποιων παραδοσιακών σπιτιών στην κατάσταση που βρίσκονται σήμερα, τονίζοντας και κάποια χαρακτηριστικά στοιχεία της οικοδομής σύμφωνα με πληροφορίες που μας δίνουν οι παραπάνω ερευνητές.

Αρχίζουμε από τον Μοσχοπιλνάδο. Εδώ βλέπουμε καθαρά ότι πολλά από τα σπίτια ήταν στην αρχή μονώροφα και αργότερα μετατράπηκαν σε διώροφα. Το ισόγειο ήταν το *κατώι* και ο πρώτος όροφος το *ανώι*. Το κατώι χρησίμευε ως αποθήκη. Η μετατροπή αυτή δεν μας εκπλήσσει δεδομέ-

Μοσκουπιλνάδους.

νης της παρατήρησης του Πασαδαίου ότι τα πρώτα σπίτια πρέπει να ήταν κοντά στον τύπο του νταμιού, δηλαδή του μεταγενέστερου αγροτικού σπιτιού της Ίμβρου και μετά να εξελίχθηκαν σε *νοικοκυρόσπιτα* με την παράλληλη ανάπτυξη των νταμιών στις ξωμεριές²³. Έτσι, λοιπόν, τα πρώτα σπίτια των Αγριδίων πρέπει να ήταν πρωτόγονα ντάμια, *καλύβες*, όπως τα ονομάζει ο Ζαφειριάδης.

Ας δούμε τώρα ένα από τα παλαιότερα σπίτια, "το παλαιότερο", σύμφωνα με τον ιδιοκτήτη του, τον Γιάννη Σιφνιώτη, που κατοικεί ακόμη σ' αυτό. Είναι κλασικό μονόσπιτο, με ανώι και κατώι. Εδώ βλέπουμε ότι εκτός από το εξωτερικό *χαγιάτι*, όπου ήταν η κύρια είσοδος μέσω της σκάλας, έχουν προσθέσει και μία έξοδο στην πίσω μεριά του σπιτιού, πάνω στον δρόμο. Μπαίνουμε από εκεί στο ανώι. Στο εσωτερικό βλέπουμε το *πάνω* και το *κάτω σπίτι* που χωρίζονται από το *δώμα*, ένα σκαλοπατάκι ως 10 εκατοστά. Στον υπερυψωμένο αυτό χώρο, όπου βρίσκεται και το *τζάκι*, έκαναν το φαϊ, έτρωγαν, υποδέχονταν τους επισκέπτες και στον ίδιο χώρο κοιμόταν το ζεύγος του σπιτιού, ενώ τα παιδιά κοιμούνταν στο χαμηλότερο τμήμα. Αργότερα φαίνεται ότι άρχισαν να χωρίζουν το ανώι με ξύλινους τοίχους. Δεν υπάρχει βέβαια ταβάνι και τα παράθυρα είναι χαμηλά, κοντά στο πάτωμα. Όλα αυτά πιστοποιούν ότι οι πρώτοι κάτοικοι δεν χρησιμοποιούσαν τραπέζια και καρέκλες, καθώς όλα αυτά απαιτούν υψηλότερα παράθυρα, αλλά και μεγαλύτερο ύψος στους τοίχους για να ταβανωθεί το σπίτι. Αντίθετα, κάθονταν κάτω και έτρωγαν στον *σοφρά*.

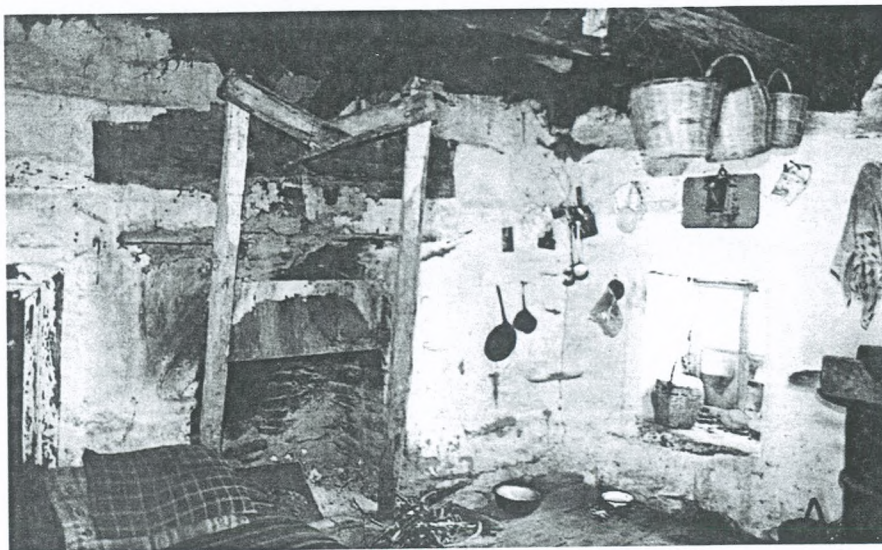
Στην οροφή βλέπουμε ένα από τα δύο δοκάρια, τα λεγόμενα *μακάσια*, που στηρίζουν τη στέγη. Τα *διατόνια*, που και αυτά στηρίζουν τη στέγη, μας κάνουν εντύπωση με το μέγεθός τους. Οι χωριανοί μάς πληροφορούν ότι αυτά είναι κομμένα από τη γύρω περιοχή, πράγμα που επιβεβαιώνει ότι ήταν δασωμένη. Επίσης, μπορούμε να δούμε το *τζάκι* με ό,τι απέμεινε από τη θέσ' (θέση) από πάνω του. Τα κουφώματα είναι από ξύλινες κάσες προσαρμοσμένες στα ανοίγματα της πόρτας και των παραθύρων. Το άνοιγμα του τοίχου πάνω από το παράθυρο στηρίζεται και αυτό με ένα ξύλινο δοκάρι. Η αυλή του σπιτιού κοιτάζει στον νοτιά, όπου ήταν και η αρχική είσοδος του σπιτιού.

Περνάμε τώρα από τη συνοικία του Βίγλη και φτάνοντας στον Πετρόσκιο [βλέπουμε μία άποψη της συνοικίας από την κάτω (νότια) πλευρά του χωριού], όπου θα εξετάσουμε ένα δεύτερο σπίτι. Βλέπουμε την όμορφη είσοδο της αυλής και την πέτρινη σκάλα που οδηγεί στο *χαγιάτι*. Εδώ μπορούμε να σημειώσουμε ότι στα Αγρίδια πολύ λίγα σπίτια έχουν το γνωστό

ΤΑ ΑΓΡΙΔΙΑ

"...εκτός από το εξωτερικό χαγιάτι, όπου ήταν η κύρια είσοδος μέσω της σκάλας, έχουν προσθέσει και μία έξοδο στην πίσω μεριά του σπιτιού, πάνω στο δρόμο".

"Στον υπερυψωμένο (αυτό) χώρο, όπου βρίσκεται το τζάκι, έκαναν το φαΐ, έτρωγαν, υποδέχονταν τους επισκέπτες..."

“...και στον ίδιο χώρο κοιμόταν το
ζεύγος του σπιτιού...”.

“Στην οροφή βλέπουμε ένα από τα δύο
δοκάρια, τα λεγόμενα μακάσια....”.

Βίγλης.

ΤΑ ΑΓΡΙΔΙΑ

Γιαρίδος.

Η "σχιστή".

Παλιό σπήτι στον Πετρόσκιο.

σαχνισί, δηλαδή την ξύλινη προεξοχή του επάνω ορόφου σε αντίθεση με την Παναγία και το Γλυκύ, όπου αυτό απαντάται σχετικά πιο συχνά.

Τέλος, στον Γιαρίδο ένα σπίτι μάς δίνει την ευκαιρία να προσέξουμε τα θυρ'δάκια και τη σκιστή, ανοίγματα για τη φωταγωγήση και τον εξαερισμό του κατωγιού.

ε. Η παιδεία στα Αγρίδια

Από το 1815 τα Αγρίδια έχουν γραμματοδιδάσκαλο. Σύμφωνα με τον Ανέστη Χρήστου, τα Αγρίδια διαθέτουν ήδη από το 1868 αλληλοδιδασκτική ελληνική σχολή²⁴. Το 1868 ξεκινάει και το 1874 ολοκληρώνεται η ανέγερση του πρώτου σχολικού κτιρίου της *Αλληλοδιδασκτικής Σχολής Αγριδίων*, με δαπάνη των κατοίκων, και αρχίζει η διδασκαλία με 60 μαθητές²⁵. Το 1908, στις 29 Αυγούστου, εγκαινιάζεται νέο κτίριο πλάι στην εκκλησία του Ευαγγελισμού, η Γεωργιάδειος Αστική Σχολή, με πρωτοβουλία του Θεόδωρου Γεωργιάδη από την Αίγυπτο²⁶. Το 1955, επειδή το κτίριο της Γεωργιαδείου δεν επαρκεί, κτίζεται καινούργιο σχολείο στην είσοδο του χωριού, στη θέση *Βουρνός*. Τέλος πλάι στο σχολείο αυτό, το 1964, ολοκληρώνεται και το νηπιαγωγείο, σχεδιασμένο από τον Κωνσταντινουπολίτη αρχιτέκτονα Αριστείδη Πασαδαίο. Το νηπιαγωγείο αυτό δεν εγκαινιάσθηκε ποτέ. Ακολούθησε και αυτό την τύχη των υπόλοιπων σχολείων της Ίμβρου το 1964, οπότε και απαγορεύθηκε η ελληνική παιδεία στο νησί.

Σήμερα, από τα σχολικά κτίρια στα Αγρίδια η Γεωργιάδειος Σχολή βρίσκεται υπό τον έλεγχο της εκκλησιαστικής επιτροπής. Τα κτίρια του νέου σχολείου και του νηπιαγωγείου στον Βουρνό ελέγχονται από το κράτος (Özel Idare). Μάλιστα, τα τελευταία δύο χρόνια (1995-1996) γίνονται προσπάθειες από τον έπαρχο και τη Νομαρχία για να μετατραπούν τα δύο αυτά κτίρια σε ξενοδοχεία ή ξενώνες.

Στην Αστική Σχολή Αγριδίων δίδαξαν οι παρακάτω μεταξύ 1930-1964²⁷:

1) Νικόλαος Ξυλάρας	11) Χαράλαμπος Κοτζίνης
2) Χριστόδουλος Μπακάλης	12) Κωνσταντίνος Ρεσέλης
3) Γεώργιος Αθανασιάδης	13) Ελένη Ζούνη
4) Ευστράτιος Ασανάκης	14) Κωνσταντίνος Τερζής
5) Ειρήνη Χαραλαμπίδου	15) Πανάγος Φώτης
6) Γεώργιος Μουχάλης	16) Ελένη Σταυροπούλου
7) Ιωάννης Νταμπάνης	17) Βασιλική Κυριακοπαίδη
8) Σοφοκλής Κυριακοπαίδης	18) Δέσποινα Μάγκα
9) Χρυσόστομος Οκουμούσης	19) Ιωάννης Νεβρίδης
10) Μηνάς Γυαλιάς	20) Αναγνώστου

στ. Οικονομία και κοινωνική οργάνωση

Τα Αγρίδια έκαναν εξαγωγή κυρίως κρέατος και μαλλιού. Παλιά αυτά τα κατέβαζαν στο Κάστρο και στην Παναγία με τα ζώα ή με ξυλαραμπάδες, άμαξες δηλαδή. Τέτοιο ξυλαραμπά είχε ο Σπύρος Γραφιαδέλλης. Από το 1950 και μετά η μεταφορά γινόταν με φορτηγό αυτοκίνητο. Οι πρώτοι που απέκτησαν *καμιόνι* ήταν ο Χρήστος Βάντσος και ο Χτενάς²⁸. Η Ίμβρος ως νησί είχε πληθώρα από προϊόντα, των οποίων όμως η εξαγωγή δεν ήταν μεγάλη αν και η εξαγωγή αυτή αναπτυσσόταν σταθερά σε ποικιλία και ποσότητα πριν από τον ξεριζωμό. Εξήγε κυρίως κριθάρι, σιτάρι, λάδι, φασόλια, κουκουνάρες και από φρούτα κυρίως κοκκινάπιδα. Τα Αγρίδια παρήγαν κυρίως κρέας και μαλλί, όπως και πατάτες, κρομμύδια, φασόλια και φρούτα²⁹. Ντόπιοι Ίμβριοι έμποροι (Βουργαρέλης, Κότρας κ.ά.) έκαναν την εξαγωγή με δικά τους *μοτόρια*, δηλαδή καΐκια από το Κάστρο στο Τσανάκαλε και με το πλοίο της γραμμής τα προϊόντα έφθαναν μέχρι την Κωνσταντινούπολη. Να σημειώσουμε ότι αξίζει τον κόπο να γίνει μία ειδική μελέτη της οικονομίας της Ίμβρου και των χωριών της από το 1923 μέχρι και το 1964· προς το παρόν εδώ θα παραθέσουμε μόνο μία απλή καταγραφή των ελεύθερων επαγγελματιών, των μικρεμπόρων και βιοτεχνών των Αγριδίων.

Ι. Ελεύθεροι επαγγελματίες, μαγαζάτορες και μικρέμποροι Αγριδίων (1930-1964)

Την περίοδο 1930-1964 στα Αγρίδια λειτούργησαν κατά καιρούς οι παρακάτω επιχειρήσεις:

1. Τέσσερα *ραφεία*: α) του Ηλία Ζούνη, β) του Ηλία Χαϊμαντού, γ) του Κώστα Δημητριάδη, δ) του Πλούταρχου Βρανά.
2. Τέσσερα *σιδεράδικα*: α) του Γιώργου Μαλαθούνη (Καραγιώργη), β) του Στράτου Μπρίγκου, γ) του Χρυσόστομου Γαζιάρη, δ) του Κώστα Τριανταφύλλου.
3. Τρία *υποδηματοποιεία*: α) του Γραμματικού Καρά, β) του Αριστοκλή Κουτσομάλλη, γ) του Γιώργου Καμπουρόπουλου.
4. Δεκατρία *μπακάλικά*: α) του Γιώργου Σκαρλάτου, β) του Γιώργου Αναστασέλλη, γ) του Χρήστου Βάντσου, δ) του Γιάννη Στυλιανίδη (τ' Σουκράτ'), ε) του Γιώργου Χατζούδη, στ) του Δημήτρη Αργαλιώτη, ζ) του Γιάννη Κυριακοπαίδη, η) του Θανάση Σώζου, θ) του Σταύρου Λυγδά, ι) του Γιώργου Ανταλή, ια) του Στράτη Μπογιατζή, ιβ) του Γιώργου Καμπουρόπουλου, ιγ) του Αλέξη Μουχάλη.

5. *Εννέα καφενεΐα*: α) του Δημοσθένη Κουτσουμάλλη, β) του Θανάση Χιώτου, γ) του Παναγιώτη Δραγούνη, δ) του Δημήτρη Καλαμάρη, ε) του Γιώργου Φλίκου, στ) του Κώστα Τσιαπάρη, ζ) του Γιάννη Πολίτη, η) του Θανάση Μπαλατλή (Κατσούλια), ι) το Οκουμά, που ήταν και αναγνωστήριο.

Ας σημειώσουμε εδώ ότι μέχρι και το καλοκαίρι του 1996 ακόμη λειτουργούσαν δύο καφενεΐα, το Οκουμά και του Καρβουνάρη και τα δύο στην πλατεία του χωριού.

II. Παραγωγικές μονάδες - βιοτεχνίες Αγριδίων (1930-1964)

Την περίοδο αυτή λειτούργησαν³⁰:

1. Δύο μηχανοκίνητα *ελαιοτριβεία*: α) του Χρήστου Βάντσου, β) του Στέλιου Κουζούμη.

2. Δύο μηχανοκίνητα *υφαντουργεία*: α) του Γραμματικού Σώζου, β) του Δημήτρη Σώζου (στον Βουρνό).

Τα υφαντουργεία αυτά έκαναν εξαγωγή πουκάμισων, καθώς και τελών (που έμπαιναν στους γιακάδες των πουκάμισων) στην Κωνσταντινούπολη.

3. Δύο *σαπωνοποιεία*: α) του Βάντσου, β) του Γιάννη Στυλιανίδη.

4. Πέντε *λαδοπρέσες*: α) του Γιώργου Σκαρλάτου, β) του Θανάση Χααραλαμπίδη, γ) του Γιάννη Κατσούρη (παλιά ήταν καζαναριό, δηλαδή τσιπουράδικο), δ) του Γραμματικού Ασανάκη (αργότερα μετατράπηκε σε κασερία, δηλαδή τυροκομείο) του Στρατή Μπογιατζή, ε) του Δημήτρη Σταυρακούδη.

5. Ένα *αρτοποιείο*: α) του Θανάση Χιώτου.

6. Δύο *καζαναριά* (τσιπουράδικα): α) του Γιώργη Σκαρλάτου, β) του Γιάννη Κατσούρη (αργότερα μετατράπηκε σε κασερία).

7. Μία *μονάδα παραγωγής αναψυκτικών* (γκαζόζας): του Χαράλαμπου Μαλαθούνη.

8. Δέκα *νερόμυλοι*: α) του Παρασκευά Λαμπριανού, β) του Γιάννη Κατσούρη, γ) του Βασίλη Μαλαθούνη, δ) του Γιάννη Σκαρλάτου, ε) του Στράτου Τσουκάρη, στ) των Θανάση Χααραλαμπίδη-Χριστοφορίδη, ζ) του Στράτη Γραφιαδέλλη, η) του Χαϊμάντου (γνωστός και σαν του Σαββατιανού), θ) του Δημήτρη Καλαμάρη, ι) του Γρηγοριάδη (γνωστού και ως του Νικολάκη).

9. Τρεις *ανεμόμυλοι* (στις αρχές του αιώνα): α) του Θανάση Καμπούρη, β) του Γιάννη Αργυρού, γ) του Χρυσόστομου Τυροβόλη³¹.

10. Ένα *κεραμοποιείο*: στο Μουρτάρι, του Κώστα Σιντίρη (Σιλέγου)³².

ξ. Κοινωνική οργάνωση

Στο χωριό τις αποφάσεις τις έπαιρνε το εκλεγμένο από τους κατοίκους συμβούλιο και τα δημόσια έργα γίνονταν με τη συμβολή όλων των χωριανών. Δεν έλειπαν περιπτώσεις, όπου κάτοικοι μιας συγκεκριμένης συνοικίας έπαιρναν μόνοι τους την πρωτοβουλία για να κατασκευάσουν κάποιο δίκτυο ύδρευσης ή αποχέτευσης. Οι δάσκαλοι, ο πρόεδρος και ο γραμματέας του χωριού πληρώνονταν με τα έσοδα από τα τέλη του *salma* και οι αγροφύλακες από τα τέλη του *koruma*, που πλήρωναν οι χωριανοί σύμφωνα με την τουρκική νομοθεσία. Τα κτήματα του χωριού τα αστυνόμευαν οι ίδιοι οι κάτοικοι με τους αγροφύλακες αυτούς, οι οποίοι είχαν διαφορετικές ονομασίες ανάλογα με το καθήκον που επιτελούσαν. Έτσι, υπήρχαν τέσσερις ανωρείτες για την περιφρούρηση των αμπελιών που ήταν διορισμένοι στις ξωμεριές του Τσακαλάδου, του Καστιρνάδου, στα Σιώματα και στα Κατάπετρα. Τις μακρινές αλλά πολύ μεγάλες και σημαντικές ξωμεριές Μεσάδι και Ρείχια τις φύλαγαν δύο βεργάτες. Υπήρχε επίσης και ένας για τα μελίσσια³³.

Την περίοδο αμέσως πριν τον διωγμό (1950-1964) στα Αγρίδια λειτουργησαν³⁴:

1. *Μορφωτικός Σύνδεσμος*: Ιδρύθηκε το 1954 και στεγάστηκε στο κτίριο της Γεωργιαδείου Σχολής, το οποίο έκτοτε ονομαζόταν και Σύνδεσμος. Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο αποτελούνταν από τους: Δημήτρη Αργαλιώτη, πρόεδρο, Δημ. Καμπουρόπουλο, αντιπρόεδρο, Παν. Φωκίδη, γενικό γραμματέα, Κων. Δημητριάδη, ταμία, και Δημοσθένη Τροχάλη, Ιωάννη Σώζο και Γεωργ. Κουτσομάλλη, συμβούλους. Ο σύλλογος αυτός παρουσίασε το 1955 δύο θεατρικές παραστάσεις, "Το μαγικό δακτυλίδι" και "Το πατρικό σπίτι" και την 20ή Φεβρουαρίου της ίδιας χρονιάς το έργο "Το πανδοχείο της Βηθλεέμ". Την 27η Φεβρουαρίου 1955 ο γενικός γραμματέας του Συνδέσμου Παναγιώτης Φωκίδης έδωσε διάλεξη με θέμα "Ο Μορφωτικός Σύνδεσμος καλλιεργός πνεύματος και σώματος". Διαλύθηκε το 1965.

2. *Αγροτικός και Μελισσοκομικός Σύνδεσμος*: Ιδρύθηκε το 1962 με ιδρυτικά μέλη τους Ι. Στυλιανίδη, Ι. Κανλή, Δ. Τροχάλη, Κ. Χατζούδη, Γ. Κουτσομάλλη, Γ. Καμπουρόπουλο, Ι. Κουτσομάλλη, Α. Σώζο, Κ. Δημητριάδη, Δ. Καμπουρόπουλο και Κ. Ρεσέλη. Διαλύθηκε το 1964.

Λειτουργήσε επίσης το 1954, για σύντομο χρονικό διάστημα, μία σχολή ραπτικής με 28 μαθήτριες, καθώς και ένα σπουδαστήριο νυχτερινών μαθημάτων, το οποίο όμως δεν είχε επιτυχία.

ΟΙ ΞΩΜΕΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΞΩΚΛΗΣΙΑ

Ας ρίξουμε μια ματιά και στις ξωμεριές των Αγριδίων. Η ξωμεριά είναι μία περιοχή όπου γίνεται καλλιέργεια τη γης από πολλές οικογένειες, οι οποίες κτίζουν εκεί και την απαραίτητη αγροικία, το λεγόμενο ντάμι. Έτσι, το καλοκαίρι κυρίως μπορούσαν να παραμείνουν όσο χρειαζόταν στα χωράφια, χωρίς να αναγκάζονται να επιστρέψουν στο χωριό. Επίσης μπορούσαν να έχουν τα ζώα τους συγκεντρωμένα έξω από το χωριό μετατρέποντας έτσι το σπίτι του χωριού σε ημιαστικό με καλύτερες συνθήκες υγιεινής και διαβίωσης.

Πολλές ξωμεριές σιγά σιγά αναπτύσσονταν τόσο που γίνονταν μικροί συνοικισμοί, μικρά τρώπον τινά προάστια του χωριού. Αυτό βέβαια που τα ξεχώριζε από το χωριό ήταν η παντελής απουσία κοινόχρηστων χώρων (πλατεία, εκκλησία, κοιμητήριο, σχολείο κ.τ.λ.), πράγμα που θα τα καθιστούσε ανεξάρτητους οικισμούς, καινούργια δηλαδή χωριά.

Η απόσταση μιας ξωμεριάς από το χωριό ήταν καθοριστική για τη ζωή των οικογενειών που εργάζονταν εκεί. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι οι ξωμεριές π.χ. του Απαλριού, που είναι πολύ κοντά στο χωριό, είχαν την ευχέρεια να πηγαίνουν καθημερινά στο χωριό για τα ψώνια τους, να γυρνούν πρώτοι το φθινόπωρο και να φεύγουν τελευταίοι την άνοιξη για την ξωμεριά, με αποτέλεσμα να έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα συμμετοχής στα κοινά και τη διοίκηση του χωριού.

Εξετάζοντας τις ξωμεριές δεν γίνεται να μην αναφερθούμε και στα ξωκλήσια τους. Κάθε ξωμεριά είχε και τον άγιο ή τους άγιούς της, όπως λέγονταν τα ξωκλήσια στην Ίμβρο - ασχέτως αν ήταν αφιερωμένα σε άγιο ή αγία. Τα ξωκλήσια των Αγριδίων είναι 38 και είναι διασκορπισμένα στις 17 ξωμεριές του χωριού. Οι μεγαλύτερες ξωμεριές ήταν τα Ρείχια και το Μεσάδι. Ακολουθούσαν το Απαλίρι, τα Λιβρόχια, ο Μαγεράδος. Ενδεικτικά, το Μεσάδι είχε γύρω στα 18 ντάμια και το Απαλίρι γύρω στα 20³⁵. Ας πάρουμε με τη σειρά την κάθε ξωμεριά, σημειώνοντας την απόστασή της από το χωριό με τα πόδια και τα ξωκλήσια της.

1. *Το Απαλίρι*: Ένα τέταρτο δρόμος από το χωριό, πάνω στον λόφο Κα-στρί - ακριβώς απέναντι από τα Αγρίδια - με τον Άγιο Γεώργιο³⁶.

2. *Ο Πάτναδος*: Στα ανατολικά απέναντι από το χωριό και πάνω από το Απαλίρι, στα 30 είναι ο Πάτναδος, όπου βρίσκεται ο *Άγιος Παντελεήμων* και ο *Άγιος Βλάσιος*.

3. *Ο Ροξάδος*: Λίγο πιο πέρα, στα βόρεια του Πάτναδου, είναι ο Ροξά-

ΤΑ ΑΓΡΙΔΙΑ

Χάρτης ξωμεριών και ξωκλησιών.

Τα Λιβρόγια.

δος, μία μικρή, γραφική κοιλάδα. Εδώ υπάρχουν πολλές ενδείξεις για την ύπαρξη αρχαίου ναού, καθώς και υπολείμματα ενός υδατοφράκτη κτισμένου από τους Αθηναίους κληρικούς του 5ου π.Χ. αιώνα³⁷. Εδώ και το εξωκλήσι του Αγίου Αθανασίου.

4. *Ο Γρυπάδος*: Πιο βόρεια, πάνω από τα Λιμενάρια (η ακτή στα ανατολικά του Μουρταριού με κατεύθυνση στο χωριό Κάστρο) είναι ο Γρυπάδος.

5. *Τα Λιβρόγια*: Στα είκοσι λεπτά, στις βορειοανατολικές πλαγιές του βουνού Άγιος Δημήτριος με το ομώνυμο εξωκλήσι, από το οποίο πιθανότατα πήρε το όνομά του το βουνό των Αγριδίων. Περιοχή με έντονη παρουσία αρχαίων μνημείων. Πιθανή θέση αρχαίου ναού του Ερμή-Ίμβραμου³⁸.

6. *Η Σπηλιά*: Στην τοποθεσία αυτή, πάνω από τα Λιβρόγια, η Αγία Μαρίνα και στην Π'θαμέν' Γη (Πεθαμένη Γη) ο Άγιος Βασίλειος.

7. *Το Μουρτάρι*: Κατεβαίνοντας στην κοιλάδα στα ανατολικά του βουνού του Αγίου Δημητρίου και στα 45' από το χωριό φτάνουμε στον κόλπο του Μουρταριού. Εκεί και ο Αϊ-Νικόλας πλάι στο κύμα.

8. *Ο Καστιρνάδος*: Στη βορινή πλαγιά του Αγίου Δημητρίου, πέρα από τη Σπηλιά, στα 45' από το χωριό με την Κοίμηση της Θεοτόκου.

9. *Ο Ξυλοπεράδος*: Στα 45' και αυτός από το χωριό (στην περιοχή πάνω από τον Καστιρνάδο, προς το βουνό).

10. *Τα Κλίσματα*: Σε μία ώρα απόσταση από το χωριό. Εκεί βρίσκεται η Αγία Αναστάσια.

11. *Το Μεσάδι*: Μία επιβλητική αμφιθεατρική ρεματιά επάνω στη βορειοδυτική πλαγιά του Αγίου Δημητρίου με θέα στο Αιγαίο. Εκεί ψηλά βρίσκεται και ο ομώνυμος συνοικισμός με τους δύο μαχαλάδες. Μέσα στον οικισμό είναι τα εκκλησάκια των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και του Αγίου Νικολάου, καθώς και μία βρύση. Απέχει μιάμιση ώρα πορεία από το χωριό. Λίγο πιο κάτω, απέναντι από την περιοχή Μάρμαρο, πάνω στη βορειοδυτική πλαγιά του Προφήτη Ηλία η εκκλησία της Παναγίας της Μπαλωμένης αγναντεύει το πέλαγος και τη Σαμοθράκη. Στο θαυματουργό αυτό μοναστήρι γίνεται μεγάλο πανιμβριακό πανηγύρι κάθε 16 Αυγούστου.

12. *Ο Μάρμαρο*: Πέρα από το Μεσάδι και κοντά δύο ώρες δρόμο από το χωριό είναι και το Μάρμαρο με τον Άγιο Νικόλαο στην παραλία και απέναντί του την Αγία Πελαγία.

13. *Ο Χαγιάδος*: Απέναντι από το χωριό, πάνω στις ανατολικές πλαγιές του Προφήτη Ηλία η ξωμεριά του Χαγιάδου, στα 30' από το χωριό, με την Αγία Τριάδα.

14. *Ο Μαγεράδος*: Πλάι στου Χαγιάδου, στα 20', ο Μαγεράδος με τους *Άγιους Αρσένιο και Νικόλαο*, επίσης, τον *Ταξιάρχη* και τον *Άγιο Γεώργιο*.

15. *Τα Σιώματα*: Κάτω από αυτές τις ξωμεριές είναι μία επίπεδη ξωμεριά, που εύστοχα ονομάζεται Σιώματα, μισή ώρα από το χωριό με τη *Μεταμόρφωση* (ή *Αγία-Σωτήρα*).

16. *Τα Ρείχια*: Πιο πέρα, μία ώρα από το χωριό προς τα νοτιοδυτικά και απέναντι από τις νότιες πλαγιές του Προφήτη Ηλία, είναι τα Ρείχια με τον *Αϊ-Γιάννη τον Πρόδρομο* και τον *Άγιο Γεώργιο* στη θέση Άρμενο, καθώς και τη *Ζωοδόχο Πηγή*.

17. *Τα Πηγάδια*: Πλάι στα Ρείχια τα Πηγάδια με τη *Γέννηση της Θεοτόκου*.

18. *Ο Μπαλίδος*: Πιο πάνω από τα Πηγάδια ο Μπαλίδος με τον *Άγιο Παντελεήμονα*.

19. *Το Βαλανάρι*: Δέκα λεπτά από τον Μπάλιντο το Βαλανάρι με τον *Ταξιάρχη*.

20. *Ο Κουρνιαδος*: Κάτω από το Βαλανάρι, μέσα στους ελαιώνες παλιότερα και τώρα πάλι στην τεχνητή λίμνη, είναι ο Κουρνιαδος, όπου βρίσκεται η *Αγία Άννα* και ο *Άγιος Γεώργιος*.

Πάνω στην ψηλότερη κορυφή του νησιού, τον *Προφήτη Ηλία*, βρισκόταν το ομώνυμο ξωκλήσι στα 672 μέτρα υψόμετρο - τώρα έχει κατεδαφιστεί και η περιοχή είναι απαγορευμένη στρατιωτική ζώνη. Πιο κάτω, κοντά σε άλλη υψηλή κορυφή - το Στροβίλι - η *Αγία Αναστασία*.

Κοντά στο χωριό, στον δρόμο που ανεβαίνει στο βουνό του Αγίου Δημητρίου προς τα δυτικά - με κατεύθυνση τη θέση τ'Βλάχ' τ' Μάντρα (του Βλάχου τη Μάντρα) και το Μεσάδι - είναι η τοποθεσία τ'Βάτ' (του Βάτου), όπου και τα ξωκλήσια *Άγιος Ευστράτιος* και *Άγιος Γεώργιος*, καθώς και οι *Ταξιάρχες* και πιο πάνω ο *Ταξιάρχης Μιχαήλ* στη θέση Καρύδι. Κοντά στην ίδια θέση, στην τοποθεσία Φλέβα είναι ο *Άγιος Γεώργιος ο Χαλασμένος*, ένα ερειπωμένο ξωκλήσι. Επίσης, κάτω από τη συνοικία Μαυριάδα είναι ο *Άγιος Φανούριος*. Τέλος, ας μην ξεχάσουμε τον *Άγιο Δημήτριο* στην τοποθεσία Βίγλη και τον *Άγιο Μόδεστο*, που είναι το ναύδριο του κοιμητηρίου.

Στην περιοχή των Αγριδίων υπήρχαν δύο μονύδρια: ένα του Αγίου Νικολάου στον Μάρμαρο, που ανήκε στην Ιερά Μονή της Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Όρους και το άλλο του Αγίου Δημητρίου στα Λιβρόχια, που ανήκε στην Ιερά Μονή του Σινά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΑΓΡΙΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΝΟΙΚΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1960-1970

Ο κατάλογος των σπιτικών κατά συνοικία που παραθέτουμε παρακάτω είναι μία πρώτη προσπάθεια καταγραφής και δημιουργήθηκε με την ανεκτίμητη βοήθεια της Μαίρης Λημνίου-Τριανταφύλλου³⁹, του Γραμματικού Μπρίγκου⁴⁰, καθώς και των Χρήστου και Ελένης Κουτσομάλλη⁴¹. Χρησιμοποιείται το όνομα με το οποίο ήταν γνωστό το κάθε σπίτι και σε μερικές περιπτώσεις και το παρατσούκλι με το οποίο χαρακτηρίζαν το σπιτικό. Καθώς είναι βέβαιο ότι ο κατάλογος αυτός έχει ελλείψεις, ο γράφων παρακαλεί τους συγχωριανούς να συμβάλουν με τις παρατηρήσεις τους στη βελτίωσή του.

1. Μουσκουπινιάδους

(Σύνολο 13 νοικοκυριά)

Καρκαλέμη Γιάννη
Γραφιαδέλλη
Σώζου Κώστα
Ζαρμπούζανη Γιάννη
Μπαντέρη Ηλία
Ντεμιστζή Χριστόδουλου
Κουτσομάλλη Παναγιώτη
Γιάννη Ρεσέλη (Σιφνιώτη)
Χιώτου
Καρβουνάρη Γιάννη
Ρεκτοίνη
Λενίτση Κυριάκου
Χούλιου Κώστα

2. Μπουνιάρι

(Σύνολο 40 νοικοκυριά)

Πουρπατά (Κουφούδης)
Καλαμπάλη Δημήτρη
Μακρή Κώστα
Αργυρού Νικόλα (Γραμματάρ)
Καλαμπάλη Γιάννη
Ζαρμπούζανη Ειρήνης
Ντεμιστζή Δημήτρη (Σουρβαλή)
Γαζιάρη Στράτου
Λημνίου Γιώργου

Μπαζάλη Χριστόδουλου

Σκαλιάτου Βασίλη

Καρρά Διαμαντή (Βιτριανή)

Μπιλάμη Νάσου

Μπρίγκου Γιάννη

Δίσιου Χρήστου

"Γιωργακάδωνας" Μαρίας

Κυριακοπαϊδη Γιάννη

Γραφιαδέλλη Γιάννη

Σώζου Θανάση

Παπα-Νικηφόρου Χριστοφορίδη

Αναστασέλλη Γιώργου (τ' Κατ')

Τσουζαρη Γιάννη

Ζούνη Γραμματικού

Αργυρού Χρήστου

Μπανάγου Βασίλη

Πολυχρόνη (Μαργιούλλα)

Κουτσομάλλη Βασιλίας

Κυριακοπαϊδη Γιάννη

Χατζούδη Δημήτρη

Κουτσομάλλη Χαράλαμπου

Κουτσομάλλη Δημήτρη

Βογιατζή Δημήτρη

Βάντσου Χρήστου

Καμπούρη Θανάση

Χατζούδη Κατερίνας

Μαλαθούνη Κωσταντινιάς

Αργυρού Χρυσόστομου

ΤΑ ΑΓΡΙΔΙΑ

Χρηστίδη Παναγιώτη (τ' Αρίσταρχ')
 Γραμματικού Ζούνη
 Μάνια Γιώργου (τ' Κοντού)
 Χαϊμάντου Ηλία
 Μπακάλη Γιώργου
 Μπρίγγου Παναγιώτη (τ' Λισσαβόν' ή τ' παπ-Νιζηφόρ')
 Κουτσομάλλη Γιάννη
 Αργαλιώτη Μαριάνθης (Γιαβρούμινας)
 Καλαϊτζή Δημήτρη (τ' Μιτσούδ')
 Καμπονιόπουλου Δημήτρη (τ' Μίμη)
 Παπα-Γιώργου Θεοχάρη
 Δικαίου Χρήστου
 Ζαρχμπούζανη Αριστείδη
 Θεοχάρη Στέλιου (πρώην Κυριάκου Μπακάλη)
 Καρα Μιχαήλ
 Μακρή Χρήστου
 Τυρεβόλη Θόδωρου
 Καλαμπάλη Γιώργου
 Χιώτου Γραμματικού
 Κονφούδη Παρασκευά
 Σελάμη Δημήτρη (τ' Καρούλ')
 Μουχάλη Χρήστου
 Κουνδουμάκη Μαρίας
 Καμπούρη Αριστοτέλη (τ' Μούλη)
 Ταμπόζη Γραμματικής (τ' Μπανάγινας)
 Τυρεβόλη Δέσποινας (τώρα Φλοίκου)
 Χάδου Νικόλα
 Γιανναρούδη Λεωνίδα
 Γαζιάρη Στρατή
 Ψαρού Δημήτρη
 Καλαμάκη Δημήτρη
 Μαλαθούνη Κώστα
 Ζούνη Ηλία
 Τσιλαδούρου Σάββα
 Τσάπαρη Βασιλικής
 Χατζούδη Γιώργου
 Φεργαδιώτη Βασιλοπούλας
 Πολίτου Άννας
 Ρεβύθη Παναγιώτη
 Μπεντέλη Στέλιου (τ' Χούλη)
 Μπαλατλή Γιώργου (τ' Κατσούλια)
 Αργαλιώτη Θεόδωρου (τ' Γιαβρούμι)

3. Βίγλης

(Συνολικά 19 νοικοκυριά)
 Τσιρογιώργη Γιάννη (τ' παπα-Κυριάκ')
 Δεμιρτζή Γιάννη (Χαρίτου)
 Δημητριάδη Κώστα
 Μουτάφη Θανάση
 Σώζου Γιάννη
 Καμπούρη Στέλιου
 Καμπούρη Θανάση
 Σπόρου Βασιλικής (Τζιγτζιρούλας)
 Αργαλιώτη Δημήτρη
 Παζιάνη Θωμά
 Βάντσου Νίκου
 Κουζούμη Κώστα
 Μπαλατλή Σταύρου (τ' Παντέρ')
 Χαρίτου Γιάννη (τ' Μαγουσου)
 Σιντριβάνου Ηλία (τ' Ζαφειρούδ')
 Σκαρλάτου Βασιλή
 Μπακάλη Χριστόδουλου
 Λημιού Γιώργου
 Χαρίτου (Δεμιρτζή)

4. Γιαρίδος

(Συνολικά 31 νοικοκυριά)
 Κουτσομάλη Κώστα (τ' Σπανιά)
 Χούλη Σάββα
 Καμπούρη Χαράλαμπος
 Γραφιαδέλλη Γιάννη (Κοκκινάκη)
 Λίγδα Γιάννη
 Κατσούρη Γραμματικού
 Ντεμιρτζή Κίτσας
 Καμπούρη Θανάση
 Κτενά Δημήτρη
 Μαντριανού Βασιλή
 Μουχάλη Αλέξη
 Χιώτου Δημήτρη
 Γραφιαδέλλη Κώστα (Ψωμά)
 Μουχάλη Στρατή (Κοκκίνη)
 Χαμμαντου Γιάννη (Καζάνη)
 Μπεντέλη Στρατή
 Μπαλατλή Γιώργου
 Ζούνη Γραμματικού
 Τσάπαρη Χαράλαμπος
 Λαμπριανού Αγγελή

Κουφούδη Δημήτρη (τ' Πούρπατα)
 Ψαρού Γιώργου (τ' Κασάμπαιη)
 Μαρίνου Γιάννη
 Μάνια Ηρακλή
 Αρβανίτη Στρατή
 Σουρβατζή Κυριάκου (το' Μαμής)
 Γραφιαδέλλη Νικόλα
 Χαράλαμπιδη Θανάση
 Παντέρη Δημήτρη
 Κουτσομιάλλη Στέλιου
 Καμπούρη Θανάση (τ' Λουγαρινού)
 Κουφούδη Παναγιώτη (τ' Πουρπάτα)

5. Πιάτσα

(Συνολικά 26 νοικοκυριά)

Σώζον Δημήτρη
 Καμπούροπουλου Γιώργου
 Χαλάτση Νίκου
 Δίκιου Μανώλη
 Κουτσομιάλλη Χρήστου
 Αργυρού Χρήστου
 Αργαλιώτη Στρατή (Βασιλέη Μπογιατζή)
 Θεοχάρη Φιλαχτού
 Καλαμάση Δημήτρη
 Παπα-Ανέστη
 Σιλέγον Μαρία (τ' Σουλτάν')
 Λημνίου Θεοδώρας
 Μαλαθούνη Χαράλαμπου
 Δραγονή Κυρίλλου
 Κούλου (Μουρμανλή) Καλλιόπης
 Πολίτη Δημητρώ
 Πολίτη Γιάννη
 Τενεδίου Νικόλα
 Πανάγου Βασίλη
 Φλοίκου
 Χάδου Νικόλα
 Καλαμπάλλη Γιάννη
 Μπεντέλη
 Χιώτου
 Γιανναρούδη
 Γαζάρη
 Καλαμάρη
 Μαλαθούνη
 Ζούνη

Τσάπαρη
 Σελάμη;;
 Παπα-Χριστοφόρου
 Ντεμριτζή
 Δημητριάδη
 Πολίτη

6. Χατζή

(Συνολικά 13 νοικοκυριά)

Φεργαδιώτη
 Χαλάτση Νίκου
 Βρανά Πλουτάρχου
 Μπρίγκου Γραμματικού
 Καρχαλιέμη Γιάννη (πρώην Κυριάκου Λενίτση)
 Δικαίου Μανώλη
 Βάντσου Χρήστου
 Μαλαθούνη Γιώργου (τ' Κτισογιάν')
 Αργυρού Χρυσόστομου
 Χατζούδη Νικόλα
 Αργαλιώτη Στρατή (Σφιντύλου)
 Μπογιατζή Θανάση
 Σιντόρη (Σιλέγον)
 Δραγονή Παναγιώτη
 Μαρίνου Βασίλη

7. Αγούμαστος - Βουρνός (Τ' Μπα' του Χώρας)

(Συνολικά 7 νοικοκυριά)

Κουτσομιάλλη Γρηγόρη
 Τσάπαρη Δημήτρη (τ' Πράσα)
 Ρεβύθη Παναγιώτη
 Καμπούρη Νικόλα
 Θεοχάρη Νίκου
 Σώζον Ευστρατίου (τ' Φιλιπάρ')
 Σώζον Κυριάκου
 Αχλάδη Βασίλη
 Σπόρου Θανάση
 Χιώτου Μαρία
 "Βάλλα" Βάντσου

8. Στενάδα

(Συνολικά 17 νοικοκυριά)

Αργυρού Ανδρονίκης
 Τσάπαρη Παναγιώτη
 Μπογιατζή Στρατή

ΤΑ ΑΓΡΙΔΙΑ

Τυρεβόλη Μαρίας
Σκαφλάτου Ευστρατίας
Μπογιατζή Μαρίας
Ψαρού Χριστόδουλου
Καστρονού Μαυριανή
Μουριανή Στέλιου
Ρεκατίνη Γιώργου
Κούλου Μιχάλη (τ' Κούκ')
Χαμμαντού Μαρίας (τ' Κινίξ')
Σουρβατζή Δημήτρη
Σώζου Ευστρατίου
Χαμμαντού Γρηγόρη
Αργυρού Κυριάκου
Γκαλιά Γραμματικής
Τσούκα Γραμματικής (τ' Νταγλέρ')

9. Λιβιάδι

(Συνολικά 36 νοικοκυριά)
Καλαμπάκη Βασιλή (Μαϊνάρη)
Μαϊνάρη Νικόλα
Μαϊνάρη Στέλιου
Δικαίου Γιώργου
Τρόχαλη Δημοσθένη
Τσάπαρη Γιάννη
Πολίτη Βασιλή
Ρεσέλη Βασιλική (τ' Αψλού)
Μπαλατλή Γιώργου
Ζαμπουζάνη Φώτη
Κουτσομάλλη Κυριάκου
Μπρίγκου Αλέξη
Κυριακοπαϊδη Μαρίας
Χιώτου Θωδωρή (τ' Κινίξ')
Ζαμπουζάνη Βασιλή
Δημητριάδη Νεοκλή
Κουτσομάλλη Γιώργη
Γραφιαδέλλη Παρασκευά (τ' Κεφαλά)
Φεργαδιώτη Βασιλή (τ' Γιαννάκου)
Μαλαθοίνη Γιώργου (τ' Καραγιώργ')
Λίγδα Φιλίππου
Κούπη (τ' Σελάμι) ;;;;
Κουτσομάλλη Γιάννη (τ' Τζαντάν')
Καραμήτρου Κώστα
Κουζούμη Ευστρατίας
Σπιλιανίδη Σωκράτη

Καμπούρη Δημήτρη (τ' Κιεράν')
Μαλαθοίνη Γιάννη
Ντεμρετζή Τριαντάφυλλου
Καμπούρη Ντίνας
Κουτσομάλλη Γιώργου
Μαρίνου Νικόλα
Μπαλατλή Θανάση
Ρεκατίνη Στέλιου
Κουτσομάλλη Καλλιόπης
Αχλάτη Παναγή (τσ' Παναγδάρας)
Δραγούνη Κώστα
Πράσσα Γιάννη
Μπαλάλη Δημήτρη
Χατζουδή Ελένης
Λίγδα Σταύρου
Καλαϊτζή
Τυρεβόλη Βασιλικής (τ' Παλαιολόγου)
Τυρεβόλη Αθανασίας

10. Μαυριάδα

(Συνολικά 37 νοικοκυριά)
Ανταλή Γιώργου
Καλαϊτζή Στρατή
Κτένα Αποστόλη (πρώην Καμπούρη - τ' Μούλη)
Αργυρού Ζαφείρη
Κανάκη Βασιλή (πρώην Λισσαβώνη Γιάννη)
Μπρίγκου Γιάννη
Ρεκατίνη Ευριπιδή (τ' Μπιμμέμ')
Μαρίνου Γιώργου
Χτένα Κυριάκου
Ψαρού Παρασκευά
Τενεδίου Γιώργου (τ' Καρτσόλ')
Χαϊμάντου Κώστα
Γραφιαδέλλη Σπύρου (Τ' Χάδου)
Δημητριάδη Γιάννη
Διαμαντόπουλου Γιώργου (τ' Πισμάν-Καλογέρου)
Μπρίγκου Νικόλα (τ' Λισσαβόν)
Μπούχτου Δημήτρη (τ' Αμεστου)
Χαϊμάντου Νικόλα
Σελάμη Γιάννη (τ' Πονδάρ')
Ρεσέλη Γιάννη
Σιφνιώτη Πέτρου
Ρεσέλη Πορτογαλιάς
Μοίχαλη Σεβαστής

ΚΩΣΤΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΗΣ

Σάββα Παρασκευά (τ' Κοντογούλ')
 Δεμοτζί Παναγιώτας
 Διαμαντοπούλου Ελένης (τσ' Λένς' τ' Καλουγέρ' - τσ' Μπον' Λένς)
 Ψαρού Γιώργου
 Σώζου Γιώργου (τ' Κουρτσάκη)
 Μουτάφη Νικόλα
 Γραφιαδέλλη Γιώργου (τ' Χάβα)
 Χαϊμάντου Βασίλη
 Σωφερλή Στέλιου
 Μαρίνου Χρυσόστομου
 Μπρίγκου Ξενάκη (τ' Λισσαβών')
 Ζούνη Αποστόλη
 Ψαρού Θανάση
 Μπογιατζή Δημήτρη
 Τενεδίου Θανάση

11. Β'ναρ' (Βουνάρι)

(Συνολικά 42 νοικοκυριά)
 Τσάπαρη Γιώργου (τ' Καμψή)
 Σπόρου
 Χαϊμάντου Παρασκευής
 Κουτσομάλλη Γιάννη (τ' Κατσούρ')
 Μουτάφη Κώστα
 Μαλαθοίνη Δημήτρες
 Χάδου Νίκης
 Καμπούρη Γιώργου (τ' Κανέλ')
 Σώζου Γιάννη
 Αναστασέλη Σταύρου (τ' Βλαχ)
 Μαλαθοίνη Γιώργου (τ' Κτσουγιάν')
 Μπακάλη Κώστα
 Σώζου Νικόλα
 Τσουνάκη Στράτου
 Σώζου Γιάννη
 Καρα Γραμματικού
 Ζαριμπούζακη Γιώργου
 Καρβουνάκη Γιάννη
 Σκαρλάτου Γεωργίας (τ' Σαββατιανού)
 Μαρίνου Άννας
 Τσουνάκη Δημήτρη
 Καμπούρη Βασίλη
 Τριανταφύλλου Κώστα

Μαυριανού Δημήτρη
 Κουτσομάλλη Δημήτρη
 Μάργα Γιώργου
 Μπαλατλή Δημήτρη
 Καρα Κώστα
 Κούλου Δημήτρη (τ' Γαζέλ')
 Μαλαθοίνη Βασίλη (τ' Παπαδελ')
 Τριανταφύλλου Γιάννη
 Ασανάκη Ελένης
 Ντεμοτζί Κώστα (τ' Χαρίτου)
 Μούγαλη Κώστα (τ' Τοικινή)
 Ρετσίνη Κώστα
 Καλαμπάκη Χαράλαμπου
 Μπογιατζή Νικόλα (τ' Νικολαΐδη)
 Βάντσου Κώστα
 Μαλαθοίνη Γιάννη
 Μαλαθοίνη Χαράλαμπου
 Σώζου Γιάννη
 Δραγοίνη Γιώργου
 Καμπούρη Απόστολου
 Τσοκάκη Χριστοφόρου
 Σώζου Ηλία
 Μπογιατζή Παναγιώτη

12. Λούρος

(Συνολικά 11 νοικοκυριά)
 Σελάμη Κώστα
 Χιώτου Δημήτρη (τ' Κινίξ')
 Σουρλάγκου Παναγιώτας
 Βάντσου Γιάννη
 Καρούνη Βασίλη
 Μαλλιάρη Αντώνη
 Τριανταφύλλου Χαράλαμπου
 Σπόρου Αποστόλη
 Σουρβάλη Αλέκου
 Μπογιατζή Δημήτρη
 Χιώτου Θανάση (τ' Κινίξ')
 Ζούνη Αποστόλη
 Λαμπριανού Παρασκευά
 Λαμπριανού Ουρανίας

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κουτλουμουσιανού Βαρθολομαίου και Μουστοξύδου Α., *Υπόμνημα Ιστορικών περί της νήσου Ίμβρου*. Β' έκδ., Κόσμος, Αλεξάνδρεια 1904, σ. 58.
2. *Ο.π.*, σ. 58-59.
3. Συνέντευξη με Γιάννη Σιφνιώτη, Αγρίδια, Αύγουστος 1993.
4. Καλαϊτζή Παναγιώτη, "Από τα τοπωνύμιά μας: τ' Απαλίρι", περ. *Ιμβριώτικα*, Ιμβριακή Ένωση Μακεδονίας - Θράκης, τόμ. VII, τεύχ. 28-29, σ. 491.
5. Παράδοση που διέσωσε ο Χαράλαμπος Χριστοφορίδης, Κωνσταντινούπολη 1993.
6. Για ολόκληρη την παράδοση βλ. Ζαφειριάδη Αλέξανδρου, "Ενας Φράγκος δεσπότης", *Λεύκωμα της Νήσου Ίμβρου*, Αθήνα 1938, σ. 118-130.
7. Ατέση Γ. Βασιλείου, "Η Ιερά Μητρόπολις Ίμβρου και Τενέδου ανά τους αιώνες", ανάτυπο από την Επετηρίδα της Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας, *Εκκλησία και Θεολογία*, τόμ. II (1981), Αθήνα 1981, σ. 459-462.
8. *Ο.π.*, σ. 128.
9. Για τα χωριά από όπου κατάγονταν οι πρώτοι Αγριδιανοί, καθώς και τους οικισμούς που προϋπήρξαν στην περιοχή βλ. Ξεινός Γιώργος, "Οι πληθυσμοί της Ίμβρου και της Τενέδου από το 1453 ως σήμερα: Οι οικισμοί των νησιών και Κοινότητες των νησιωτών", *Ιμβριώτικα*, τόμ. IX, Νο 35, σ. 592, καθώς και Καλαϊτζής Χρυσόστομος, *Τα Αγρίδια: Η αετοφωλιά της Ίμβρου*, Επέκταση, Κατερίνη 1995, σ. 27-48.
10. Ψυχογιού Ελένη, "Θυσία ταύρων και νεκρικά έθιμα στα Αγρίδια της Ίμβρου", περ. *Αρχαιολογία*, τεύχ. 41, Δεκέμβριος 1991, Αθήνα, σ. 83-90.
11. Ας σημειώσουμε εδώ ότι η περιγραφή αυτή ταιριάζει με τα γεγονότα που παραθέτει ο Ζαφειριάδης σχετικά με την ίδρυση του χωριού.
12. Τερζής Κωστής, "Πώς βλέπω τ' Αγρίδια και τους Αγριδιανούς", περ. *Ίμβρος*, Ιανουάριος 1949, έτος Β', Νο 21, Κωνσταντινούπολη, σ. 210, και *Ίμβρος*, Φεβρουάριος 1949, έτος Β', Νο 22, Κωνσταντινούπολη, σ. 231-232. Ο Τερζής σημειώνει πως τις πληροφορίες αυτές τις οφείλει στην ανέκδοτη Ιστορία της Ίμβρου του Αλέξανδρου Ζαφειριάδη.
13. Σχετικά με τους Ανατολίτες, όπως λέγονταν όσοι πήγαιναν για να εργαστούν στη Μικρά Ασία, βλ. Ζαφειριάδη Αλέξανδρου, "Ανατολίτες", περ. *Ίμβρος*, έτος Β', τεύχ. 14, σ. 28-30.
14. Τερζής Κ., *ό.π.*, σ. 231.
15. Πασαδαίου Αριστείδη, *Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Ίμβρου*, Ακαδημία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας, Αθήνα 1973, σ. 11.
16. Είναι ίσως σημαδιακό το γεγονός ότι ο νέος βασικός άξονας ανάπτυξης του χωριού αλλά και η διαδρομή του περιπάτου συμπίπτουν και κατευθύνονται "έξω" πια από το χωριό, προς την κατεύθυνση της θάλασσας και της όμορφης θέας της Σπηλιάς. Σημάδι ίσως μιας κοινωνίας πιο ανοιχτής, που αναζητά νέους ορίζοντες. Μιας κοινωνίας όμως που δεν πρόφτασε να ολοκληρώσει το όνειρο αυτό.
17. Συνέντευξη με Χρυσόστομο Ρεκτσίνη και Κώστα Μουτάφη, Αγρίδια, Αύγουστος 1993.
18. Συνέντευξη με Γιώργο Καμπουρόπουλο, Αγρίδια, Αύγουστος 1993.
19. Πληροφορία του σημερινού προέδρου Αγριδιών Θανάση Ψαρρού, Αγρίδια, Αύγουστος 1993.

20. Πασαδαίου Αρ., *ό.π.*, σ. 10.
21. *Ο.π.*, σ. 10.
22. Παραδείγματος χάριν η οικία Γαζιάρη πλάι στην αυλή της εκκλησίας φέρει εντοιχισμένη μία μαρμάρινη πλάκα με εγχάρακτη την ημερομηνία 1857.
23. Πασαδαίου Αριστείδη, *ό.π.*, σ. 46.
24. Στην ανέκδοτη διατριβή του που είχε υποβληθεί στον καθηγητικό σύλλογο της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης το 1871. Βλ. Καρά Μελίτωνος, *Η νήσος Ίμβρος: Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της*, Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 23.
25. *Ο.π.*, σ. 23.
26. Ντάκου Θεμιστοκλή, "Η Εκπαίδευσις εν Ίμβρω από το 1800 και ενταύθεν", *Λεύκωμα της νήσου Ίμβρου*, Αθήνα 1938, σ. 57.
27. Σύμφωνα με τον Σοφοκλή Κυριακοπαΐδη, Θεσσαλονίκη 1997.
28. Συνέντευξη με Γιώργο Καμπουρόπουλο, Αγκρίδια, Αύγουστος 1993.
29. Συνέντευξη με Γιώργο Καμπουρόπουλο, Αγκρίδια, Αύγουστος 1993, βλ. και Τερζή Κωστή, *ό.π.*, σ. 210.
30. Συνέντευξη με Γιώργο Καμπουρόπουλο, Αγκρίδια, Αύγουστος 1993, και Χρήστο Κουτσομάλλη, Αθήνα 1997.
31. Ο Πασαδαΐος αναφέρει τους ανεμόμυλους στην περιοχή τς'Ανεμομύλ' ως: του Παναγιώτη Αργυρού, του Γιάννη Αργυρού και του Θανάση Τυροβόλη, Πασαδαΐος, *ό.π.*, σ. 36.
32. Πασαδαΐου Αρ., *ό.π.*, σ. 32.
33. Συνέντευξη με Γιώργο Καμπουρόπουλο, Αγκρίδια, Αύγουστος 1993.
34. Σχετικά με τους συλλόγους βλ. Καρά Μ., *ό.π.*, σ. 311-314.
35. Βάντσου Χρήστου, "Τοπωνυμίες της Ίμβρου", και Καλαϊτζή Παναγιώτη, "Από τα τοπωνύμια μας: Τ' Απαλίρι", περιοδ. *Ιμβριώτικα*, Ιμβριακή Ένωση Μακεδονίας-Θράκης, τόμ. VII, τεύχ. 28-29, σ. 486-491.
36. Καλαϊτζή, *ό.π.*, σ. 486-491.
37. Για τις αρχαιότητες του Ροξάδου βλ. Ανδριώτη Ν. Π., *Η Ίμβρος*, Θεσσαλονίκη 1954, σ. 14-16, και Χαλκιά Ευγενία, "Αρχαιότητες της Ίμβρου", περιοδ. *Ιμβριώτικα*, τόμ. I, τεύχ. 4, σ. 66-67, επίσης για το ίδιο θέμα Ανδρέου Ηλίας και Γιάννα, "Η Ίμβρος στην αρχαιότητα", περιοδ. *Αρχαιολογία*, τεύχ. 41, Δεκέμβριος 1991, Αθήνα, σ. 98.
38. Για τις παραδόσεις που σχετίζονται με το εξωκλήσι του Αγίου Δημητρίου και το φραγκοπανάγυρο που τελούνταν στην περιοχή βλ. Ζαφειριάδη Αλέξανδρου, "Φραγκοπήδημα", περιοδ. *Ίμβρος*, Οκτώβριος και Νοέμβριος 1948, Κωνσταντινούπολη, και Καλαϊτζή Παναγιώτη, "Το φραγκοπανάγυρο και το φραγκοπήδημα στην Ίμβρο", περιοδ. *Ιμβριώτικα*, Θεσσαλονίκη, τόμ. I, τεύχη 2-3-4, και τόμ. VI, τεύχ. 20-21. Βλέπε επίσης Βάντσου Χρήστου, "Το φραγκοπήδημα", περιοδ. *Ιμβριώτικα*, τόμ. IX, τεύχη 33-34. Για την αρχαιολογική σημασία της περιοχής βλ. Ανδρέου Ηλίας και Γιάννα, *ό.π.*, σ. 97.
39. Συνέντευξη με Μαΐρη Λημνιού-Τριανταφύλλου, Αγκρίδια, Αύγουστος 1993.
40. Συνέντευξη με Γραμματικό Μπρίγκο, Αθήνα, Νοέμβριος 1993.
41. Συνέντευξη με Χρήστο και Ελένη Κουτσομάλλη, Φεβρουάριος 1997.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III

ΚΑΣΤΡΟ

447

ταστές από τά κάτω χωριά καί τά σπίτια όλα εἶναι ἀνοιχτά στούς ἐπισκέπτες. Ἡ ἄλλη ἐξήγηση δέν μπορεῖ νά δοθῇ γιά τήν γιορτή αὐτή τοῦ Κάστρου, καί ἂν κανεῖς ἔχει καμμιά ἄλλη πηγὴ ἢ παράδοση σχετική, ἃς γράψῃ στό περιοδικό μας καί εὐχαρίστως θά δημοσιευθῇ κάθε παράδοση”¹⁹.

Μία πειστική ἀπόδειξη ὅλων τῶν ἀνωτέρω εἶναι καί ἡ πληροφορία τοῦ Νίκου Νταλντᾶ: “Στά τελευταῖα χρόνια, μετὰ ἀπὸ ἐνέργειες τοῦ Πατριάρχῃ Ἀθηναγόρα, στάλθηκε ἓνα βελούδινο παποῦτσι – τὸ παποῦτσι τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα ὅπως ἔλεγαν οἱ Ἱμβριῶτες – καί τοποθετήθηκε στό καινούργιο ξωκλήσι (δηλ. τὸν ἐνοριακὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα τοῦ Κάστρου) πού ἔκτισαν πρὸς τιμὴν του οἱ Καστρινοί”²⁰. Ἡ ὅπως ἀναφέρει ὁ Γεώργιος Ξεινός: “Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἀνεγέρθηκε εἰς μνήμην τοῦ γεγονότος τῆς φιλοξενίας τοῦ σκηνώματος τοῦ Ἁγίου κατὰ τὴ μεταφορὰ του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στὴν Κέρκυρα”²¹. Γνωρίζουμε δὲ ὅτι τὸ σημερινὸ αὐτὸ ξωκλήσι, πού εἶναι καί τὸ νεότερο, τὸ ἐπισκεύασε ὁ Ξενοφῶν Γρηγορίου (Πετήναρος).

8. Ἡ Παναγία ἢ Καρδαμῖνώτισσα.

Λεγόταν καί ἡ Παναγία ἢ Ἀργατάρα. Βρίσκεται ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ στὴν τοποθεσία Κάρδαμος. Τὸ ξωκλήσι τὸ ἔχτισε ἡ ἀπὸ τὴν Παναγία καταγόμενη οἰκογένεια τοῦ Γεωργίου Βασιλειάδη. Σήμερα γίνονται προσπάθειες ἐπιδιορθώσεώς της, οἱ ὁποῖες ὁμως προσκρούουν στὴν ἀρνητικὴ στάση τῶν τοπικῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καί τὸ φιλοχρήματο τῶν δημαρχιακῶν τοῦ νησιοῦ, γιὰ διαρκούντων τῶν ἔργων ἀναστηλώσεώς του, σφραγίστηκε μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ δημάρχου τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τὸν δημαρχιακὸ ὑπάλληλο - ἀρχιτέκτονα ἐπονομαζόμενο Aziz, πού εἶναι καί ὁ τρόμος ὅσων ὁμογενῶν ἢ ἐντονη ἐπιθυμία τούς ὀδηγεῖ νά ἐπιδιορθώσουν τὰ κάποτε παρατημένα σπίτια τους.

9. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος.

Βρίσκεται στό λιμάνι τοῦ Κάστρου ἢ ὅπως λέγαμε στὴν προκυμαία καί εἶναι κτίσμα τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Καί ὁ κόλπος τοῦ λιμανοῦ λεγόταν Ἅγιος Νικόλαος. Τὸ σημερινὸ ξωκλήσι εἶναι χτισμένο πάνω σὲ παλιότερο πού ἀνακαινίστηκε ἐκ θεμελίων. Τὸ ναῖσκο καί τὸ λιμανάκι τὰ ἀνακαινίσαν με χρήματα τοῦ Ξενοφῶντα Γρηγορίου²².

19. Ἱμβρος 3 (Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 1950) 32 - 33, σ. 160.

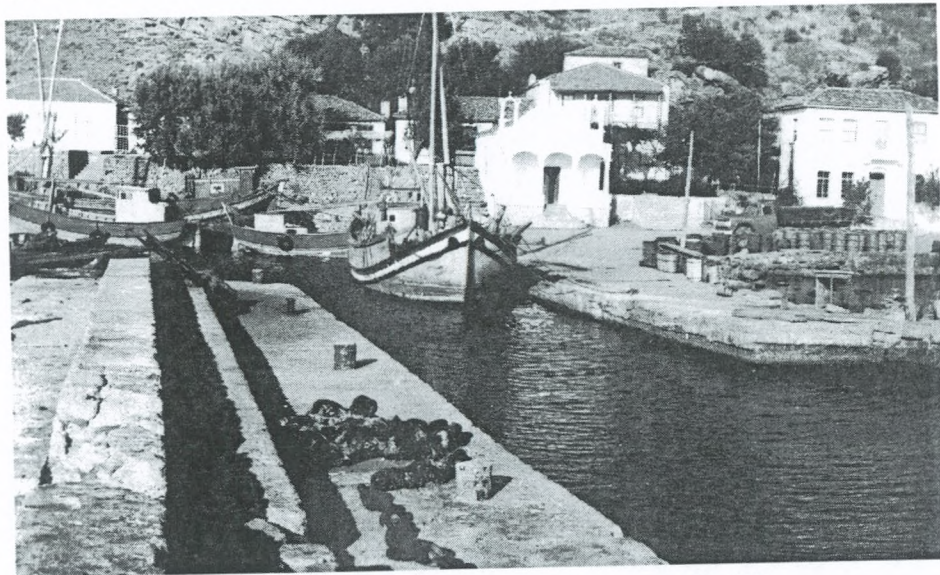
20. Ἱστορικὴ - Λαογραφικὴ μελέτῃ τῆς Ἱμβρου, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 215.

21. Οἱ καταστροφές τῶν Ἐκκλησιῶν καί Ἐξωκκλησιῶν τῆς Ἱμβρου ἀπὸ τὸ 1964 ὡς σήμερα. Ἀνακοίνωση, Θεσσαλονίκη 1992 (Κείμενο δακτυλογραφημένο, σ. 3).

22. Μητᾶ Γυαλιᾶ, Τὸ χωριὸ Κάστρο, Ἱμβριώτικα VII (Δεκέμβριος 1989) 28 - 29, σ. 491.

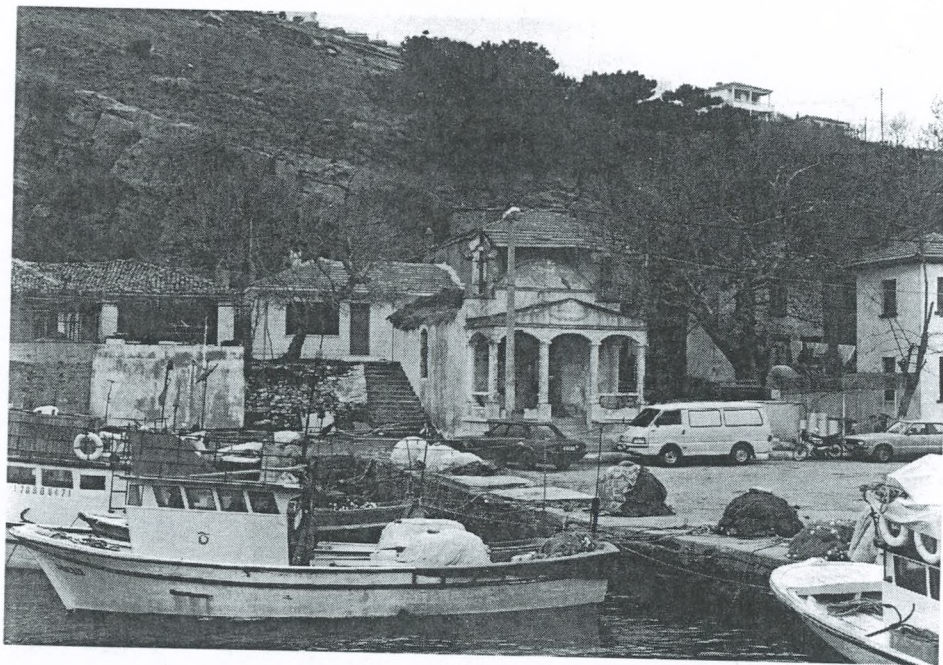
Ἡ εἴσοδος τοῦ Ἀγίου Νικολάου Κάστρον, 1997.

‘Ο ‘Αγιος Νικόλαος, στό μονεράγιο του Κάστρου, 1950-1955.

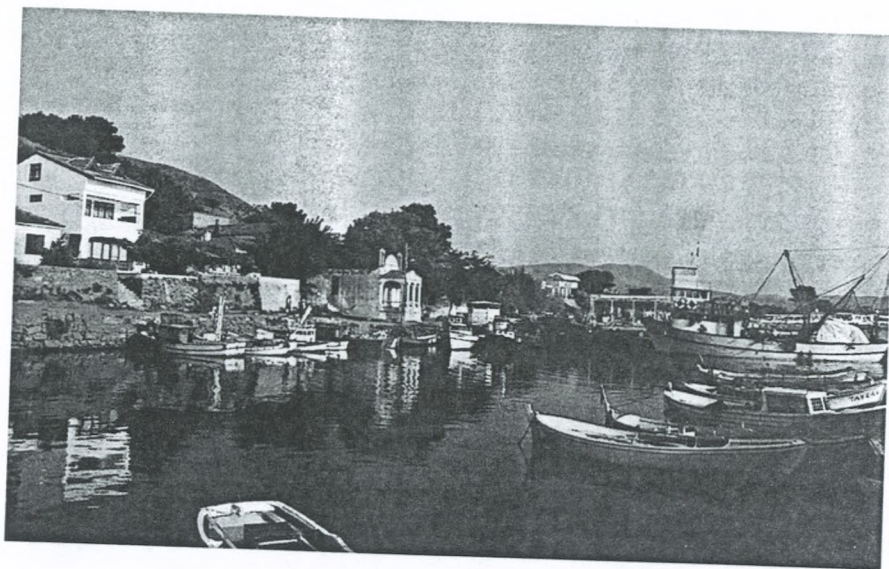
‘Ο ‘Αγιος Νικόλαος, τό λιμάνι, 1997.

“Αγιος Νικόλαος, 1997.

Τό έσωτερικό του “Αγίου Νικολάου, 1997.

Το λιμάνι.

- φορτοεκφορτωτές σε εμπορικά καΐκια.

Στο λιμάνι (στο γιαλό) ήταν η κύρια απασχόληση των ανδρών σχεδόν όλο το χρόνο. Όταν δεν ταξίδευαν, τραβούσαν έξω τα καΐκια και τα συντηρούσαν.

Μεταποίηση (βιοτεχνία)

Εδώ κατατάσσονται οι ανεμόμυλοι και η επεξεργασία σφουγγαριών.

Συγκεκριμένα:

Ανεμόμυλοι υπήρχαν δύο: Ο ένας στα νότια, στον κάμπο, και ο άλλος προς τον Κάρδαμο.

Η επεξεργασία, συσκευασία, αποθήκευση σφουγγαριών γινόταν σε κτίσματα-αποθήκες στο λιμάνι (μερικές φορές και σε αυλές σπιτιών). Σχετικά με πατητήρια σταφυλιών, κρασαριά και ελαιοτριβεία δεν αναφέρονται στο Κάστρο ειδικά κτίσματα.

Εμπόριο

Χονδρικό

Αφορά τη συναλλαγή με τα ψάρια, αλλά κυρίως με τα σφουγγάρια.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ

329

“Τό έξωκκλησι Μνημουρίτσα.... εἶναι νεώτερο μὲν τῆς Παναγίας τῆς Ἀρσινῆς, θεωρεῖται ὅμως ἵδρυμα παλαιό καί ἀνήκει στήν παλιότερη ομάδα τῶν κατοιίκων τῆς Καταδέρνης, ἡ ὁποία ἐγκαταστάθηκε στό δυτικό μέρος τῆς Ἀρσινῆς, ἀπέναντι στόν ποταμό πού κατεβαίνει ἀπό τίς νότιες βουνοπλαγιές καί χύνεται στόν λίγο βορειότερα εὐρισκόμενο μεγάλο ποταμό, τόν Ἰλισσό (ὄνομα πού τοῦ δώσανε οἱ κληροῦχοι Ἀθηναῖοι, πού ἐγκαταστάθηκαν στήν Ἰμβρο, λίγο μετὰ τό 484 - 489 π. Χ.).

.....
Αὐτοί πού ἐφυγαν ἀπό τήν Ἀρσινᾶ ἔκαναν συνοικισμό πού ὀνομάστηκε Παναγιᾶ, γιατί τό έξωκκλησι ἔφερε τό ὄνομα Παναγιᾶ. Δέν δάσταξε ὅμως πολλά χρόνια, γιατί κατακλυζόμενος ἀπό τά κατερχόμενα νερά, γέμισε ἐστίες ἑλώδους πυρετοῦ καί γενικά δημιουργήθηκε ἓνα ἀνθυγιεινό καί θανατηφόρο κλίμα, μέ ἀποτέλεσμα τά μικρά παιδιά νά πεθαίνουν κατὰ δεκάδες. Τό θλιβερό αὐτό γεγονός ἐγινε αἰτία νά ὀνομάσουν τό έξωκκλησι Παναγιᾶ ἡ Μνημουρίτσα (ἀπό τά πολλά ἠμνηούρια πού βρέθηκαν ἐκεῖ.

Σήμερα, συνεχίζει ὁ ἀείμνηστος Γεώργιος Μουχάλης, ὅλη αὐτή ἡ περιοχή ἔχει μετατραπῆ ἀπό τήν τουρκική ἡγεσία σέ μεγάλο ἠμαράζι, γιά νά πῶ ὀρθότερα σέ ἠτεχνητή λίμνη μέ μεγάλες ποσότητες νεροῦ, ἀφοῦ, ἐκτός ἀπό τά νερά πού συγκεντρώθηκαν ἀπό τόν ποταμό Ἰλισσό καί τῶν βορειοδυτικῶν καί νοτιοδυτικῶν βουνοπλαγιῶν, λέγεται ὅτι στό ἐσωτερικό τῆς λίμνης ξεπήδησαν καί ὑπόγεια νερά, σέ μορφή πηδάκων, πού πολλαπλασίασαν αἰσθητά τό ἀδύναμο περιεχόμενο τοῦ μαρμαριου, χωρίς νά μπορεῖ κανεῖς ν' ἀπαντήσῃ στό μεγάλο ἐρωτηματικό: γιατί συμβαίνουν ὅλα αὐτά!”¹⁹.

11. Ὁ Ἅγιος Παντελεήμων.

Εἶναι ἐπίσης στ' Λαβρέντ. Ἐπάνω στό δρόμο γιά τίς Ἀχλάδες. Εἶναι σέ πολύ καλή κατάσταση καί λειτουργεῖται μιά φορά τό χρόνο. Εἶναι ἀπό τά μετρίου ἀναστήματος ξωκλήσια τοῦ νησιου μας καί τό κτίσμα εἶναι πέτρινο. Ἐχει δεξιά του δύο παράθυρα διαστάσεων 0,70 X 0,60 καί τό τέμπλο του 1,90 X 2,30. Ἐκατέρωθεν τοῦ τέμπλου εἶναι τρεῖς εἰκόνες καί ἡ Ἅγια Τράπεζά του 1,00 X 1,30. Πίτροποι του τά τελευταῖα χρόνια ἦταν οἱ Ζέληδες μιά καί κατοικοῦσε τό ξωκλήσι μέσα στά χωράφια τους. Σήμερα τό περιποιοῦνται οἱ χωριανοί.

12. Ὁ Ταξιάρχης.

Βρίσκεται στά Νερίματα στήν τοποθεσία Μοναστήρι, τόν φροντίζει ὁ Θόδωρος Φωκάς καί λειτουργεῖται μιά φορά τό χρόνο. Λέγεται καί Ἅγιος Εὐστράτιος.

19. Αὐτόθι, σσ. 413 - 4.

Καθώς φαίνεται στην ιστορία περνᾷ καί ὡς μονύδριο τῶν Ἀρχιστρατήγων στά Νερίματα.

13. Ὁ Ὅσιος Δημήτριος.

Εἶναι μέσα στό χωριό στόν ἐπάνω Μαχαλᾶ καί λέγεται καί στ' Ἀλουνουδ'. Ἀνακαινίστηκε τό 1955 ἀπό τή Βιργινία Χαλᾶ, ἀδελφή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γέροντα πρ. Ἀμερικῆς κ. Ἰακώδου. Ἄλλοι λένε ὅτι χρηματοδοτήθηκε ἀπό τόν Ἰάκωβο εἰς μνήμην τῶν γονέων του. Πίτροπός του σήμερα εἶναι ὁ Νίκος Ζαγρέτος.

Γιά περισσότερες πληροφορίες παραθέτω στό Παράρτημα II τῆς ἐργασίας μου τό Πρωτόκολλο Καταγραφῆς του, ἀριθμ. 19, σ. 519, ὅπου μπορεῖ κανεῖς νά βρεῖ περισσότερες λεπτομέρειες καί τό ὅποιο ἔκαμε μέ τήν παράκλησή μας ὁ Αἰδεσιμ. π. Γεώργιος Ὁκουμούσης.

14. Ὁ Χριστός.

Στόν Λκάδο καί κάτω ἀπό τήν Παναγιά στά Νιάμερα. Ὑπάρχει καί σήμερα τό ξωκλήσι καί λειτουργεῖται. Τό φροντίζει ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιάννη Τρυβλοῦ. Στό Παράρτημα II τῆς ἐργασίας μου παρατίθεται τό Πρωτόκολλο Καταγραφῆς του τοῦ Γεωργίου Ξεινοῦ γιά περισσότερες πληροφορίες, ἀριθμ. 20, σ. 520.

15. Ἡ Ὅσια Θέκλα.

Στό δουνό Καστρί. Λέγεται διαφορετικά καί στ' Ἀλουνουδ' ἢ στά Βραχάκια. Ἐχει ἁγίασμα, εἶναι σέ καλή κατάσταση καί λειτουργεῖται μιά φορά τό χρόνο. Καί στό ξωκλήσι αὐτό, ὅπως σ' ἄλλα (Γλυκύ - Ταξιάρχης Ἀποθληιώτης, Σχοινοῦδι - Ὅσιος Εὐθύμιος) ὑπῆρχε ἡ συνήθεια νά κόδουν ἕνα κομμάτι ἀπό τό φόρεμα τοῦ ἄρρωστου παιδιοῦ καί νά τό δένουν στά κλαδιά καθ' ὁδόν ἢ γύρω στό ξωκλήσι γιά νά γιатρευτοῦν, ὅποτε ἡ Ὅσια Θέκλα γιά τούς Ἀγιοθεωρίτες ἦταν καί γιατρός. Τά εἰκονίσματά της βρῖσκονται σήμερα στόν Ὅσιο Δημήτριο, ἡ κανδήλα της ὁμως ἀνάβει κάπου - κάπου μέ τή φροντίδα τῶν περαστικῶν.

16. Ὁ Ὅσιος Γεώργιος.

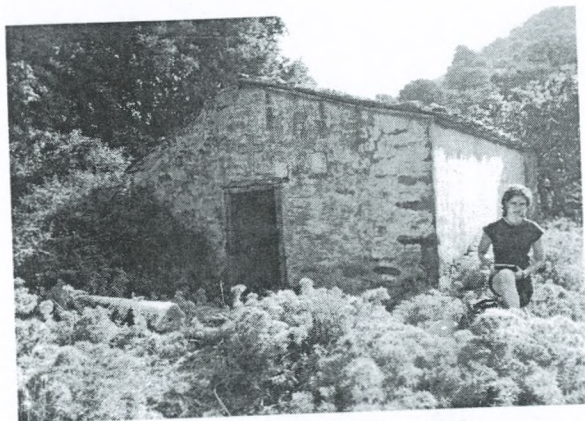
Στό Φτεράδο. Εἶναι σέ πολύ καλή κατάσταση καί λειτουργεῖται δύο - τρεῖς φορές τό χρόνο καί ἐξάπαντος μετά τό Πάσχα. Τόν ἔκτισε ἡ Σταυράκενα καί σήμερα τόν περιποιεῖται ὁ Νίκος Ζαγρέτος.

17. Ὁ Ὅσιος Ἰωάννης ὁ Βλαστολόγος.

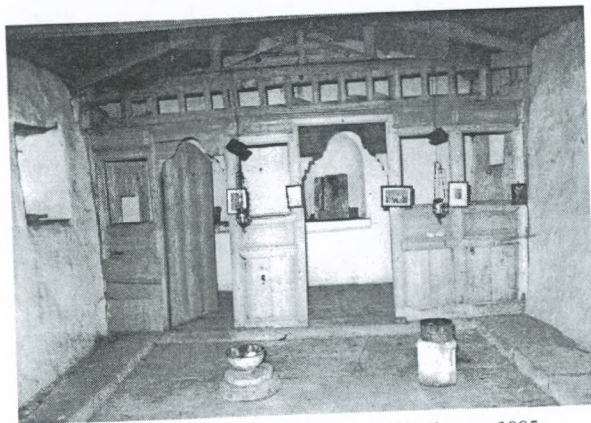
Τό ξωκλήσι ἦταν ἀφιερωμένο στόν Ὅσιο Ἰωάννη τόν Θεολόγο. Βρίσκεται

Γλέντι καί χορός στή Γιορτή τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, στήν περιοχή Λαδρεντίου.

Ὁ Ταξιάρχης, στά Νερίματα, 1995.

Τό ἐσωτερικό τοῦ Ταξιάρχη, στά Νερίματα, 1995.

ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ

Ο Χριστός στην περίμετρο του οικισμού.

Ο Ταξιάρχης στ' Ανερήματα.

ΕΤΑΙΡΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ ΚΑΙ ΤΕΝΕΔΟΥ

ΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ

Πρακτικά Συμποσίου

ΙΜΒΡΟ
ΙΜΒΡΟΝ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1998

Μητροπολίτου Μύρων
Δρος Χρυσοστόμου Καλαϊτζή

ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ
ΚΑΙ ΤΑ ΕΩΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ
Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ Η ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΜΕΓΑΛΟΣΧΟΛΙΤΩΝ
Ἀθήνα 1998

Anna Lapopoulou

Athens 11/3/03

Dear,

Thank you for the information, and I am
to be sent to the film now and the text
to 1963-4 and the photographs of the
the same year and the photographs
and the photographs of the same year
the same year.

Thank you for the information
and the information of the same year
to be sent to the same year.

Thank you for the information
and the information of the same year
slides and the same year.

A.

V.F. Thank you for the information
and the information of the same year.